

Adaptieve ontwikkelstrategie NOVEX Utrecht-Amersfoort

Inhoud

1	Aanleiding	3
1.1	Veelzijdige regio met stevige opgaven	3
1.2	Doel adaptief programma	3
1.3	Voortbouwen op wat er is	4
1.4	Adaptieve ontwikkelstrategie	4
2	Gezonde ontwikkeling van de MRU	5
2.1	Centrale positie in Nederland	5
2.2	Gezond groeien in nabijheid	6
2.3	Een mobiliteitssysteem dat gezonde groei faciliteert	7
2.4	Unieke en extra inzet op gezonde groei in MRU	9
2.5	Referentiebeeld	10
3	Adaptief programmeren	12
3.1	Gezamenlijke strategie	12
3.2	Methodiek adaptief programmeren	12
4	Ontwikkelpad	17
4.1	Besluiten en maatregelen voor ontwikkeling NOVEX-gebied	17
4.2	Structurerende keuzes voor ontwikkeling NOVEX-gebied	17
4.3	Gebiedspakketten voor integrale afspraken	20
4.4	Versnelling gebiedsontwikkeling	21
4.5	Inzicht in bijdrage doelen ontwikkelperspectief	22
5	Hoe nu verder?	25
5.1	Activiteiten 2025	25
5.2	Uitvoering programma	26
5.3	Bekostiging programma	27
5.4	Borging werkwijze adaptief programmeren	27
	Bijlagen	29
	Colofon	40

1 Aanleiding

De Aanleiding samengevat. De metropoolregio Utrecht is een veelzijdige en aantrekkelijke regio met hoge kwaliteit van leven, duurzame leefomgeving en een sterke en innovatieve economie. De druk op de regio is groot door de autonome groei van de werkgelegenheid, de druk op de woningmarkt zowel nationaal als ook regionaal en door de 'draaischijf' functie van Nederland. Er liggen stevige opgaven waar aan gewerkt moet worden. Vanwege de beperkte fysieke en financiële ruimte moeten keuzes gemaakt worden. En is er uitvoeringskracht nodig. Rijk en regio willen met het ontwikkelen van een adaptief programma hier invulling gaan geven. De voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie is een volgende stap in het komen tot het gezamenlijke adaptieve programma.

1.1 Veelzijdige regio met stevige opgaven

In het hart van Nederland ligt het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort, het kerngebied van de Metropoolregio Utrecht (MRU). Het is een veelzijdige regio met een hoge kwaliteit van leven, een duurzame leefomgeving en een sterke en innovatieve economie. De steden, dorpen en landschappen behoren tot de meest aantrekkelijke van Nederland. Deze centrale ligging en unieke kwaliteiten maken de regio aantrekkelijk om in te wonen en te werken, maar genereren daardoor een grote druk op de woningmarkt, op de ruimte voor economische bedrijvigheid en op de (o.a. infrastructurele, energie- en ecologische) netwerken. De sterke autonome trend tot concentratie van mensen en economie in de metropoolregio Utrecht – evenals in de metropoolregio's Amsterdam en Eindhoven – wordt geaccommodeerd¹. De groei van deze regio's is onmisbaar voor het in stand houden van het Nederlandse verdienvermogen op langere termijn. Het zijn de economisch meest dynamische regio's, waar dankzij agglomeratievoordelen de werkgelegenheid sterk groeit, met een hoge economisch toegevoegde waarde. Naast de bijbehorende complexiteit en omvang van verstedelijking, groen/blauw, recreatie, energie en mobiliteit wordt deze regio gekenmerkt door een specifieke opgave. Er is namelijk geen regio in Nederland waar de regionale verstedelijkings- en bereikbaarheidsopgave zo nadrukkelijk interfereert met de nationale draaischijffunctie van zowel het spoor als de weg.

Het NOVEX Ontwikkelperspectief 'Gezond groeien in nabijheid' schetst de gezamenlijke verstedelijkingsstrategie van de regio Utrecht-Amersfoort. De NOVEX ontwikkelstrategie is opgebouwd uit het ontwikkelperspectief 'Utrecht Nabij' en het Ontwikkelbeeld 'Amersfoort Centraal!'.

¹ Voorontwerp Nota Ruimte

De regionale verstedelijkingsopgave van Utrecht is vastgelegd in het ontwikkelperspectief 'Utrecht Nabij', waarbij nabijheid het leidend principe is. De inzet van Utrecht Nabij is dat komende jaren wordt er vooral binnenstedelijk gebouwd in de buurt van nieuwe en bestaande ov-knooppunten. Het ontwikkelbeeld 'Regio Amersfoort Centraal!' geeft antwoord op de vraag hoe de groei van wonen en werken in de regio Amersfoort opgevangen wordt en hoe de regio bereikbaar, groen en leefbaar blijft.

1.2 Doel adaptief programma

Rijk- en regiopartners hebben een grote behoefte om het ontwikkelperspectief verder te brengen naar realisatie en uitvoering. Gezien de complexiteit van de opgaven en de beperkte fysieke en financiële ruimte vraagt dit om het maken van structurerende keuzes, en het organiseren van uitvoeringskracht. De komende jaren doen zich kantelpunten voor waar nationaal, regionaal of lokaal op geanticipeerd moet worden. Denk aan keuzes die invloed hebben op de haalbaarheid, leefbaarheid, of bereikbaarheid van de verstedelijkingsopgaven in de regio. Of denk aan de impact van het niet maken van keuzes of de keuze om een maatregel of gebiedsontwikkeling niet te realiseren.

Adaptief programmeren helpt om samen op de juiste momenten keuzes te maken en om stapsgewijs te komen tot een samenhangende en gezonde ontwikkeling van het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort. Met voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie is er zicht op het totaal aan benodigde besluiten en mogelijke maatregelen die nodig zijn om tot uitvoering te komen.

De adaptieve ontwikkelstrategie geeft inzicht en overzicht en brengt samenhang. Ook maakt de adaptieve ontwikkelstrategie helder wanneer besluiten nodig zijn en waar partijen met elkaar aan moeten werken om bijtijds besluiten over ontwikkelingen te kunnen nemen. Genoemde momenten voor te nemen besluiten zijn daarbij indicatief. In de (parallel lopende of nog te starten) onderzoeken en programma's binnen U Ned, in de regio's of van partijen zelf vindt uitwerking en besluitvorming plaats.

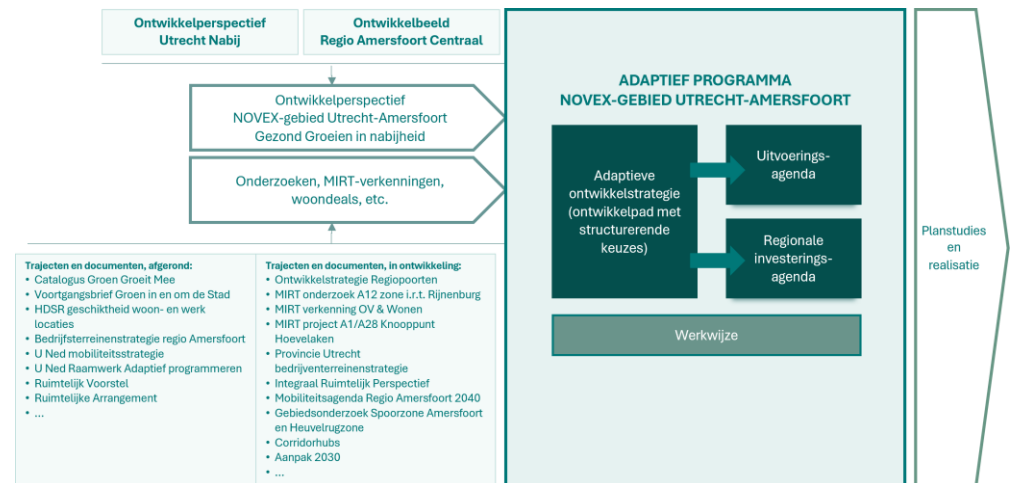
De ontwikkelstrategie geeft partners in de MRU handvatten om met elkaar tot samenhangende integrale (uitvoerings)afspraken te komen op de schaal van NOVEX (Rijk-regio) als ook in gebiedspakketten (regionale partners, maar soms ook met Rijk). Hiermee worden de eerste stappen gezet in het tot uitvoering brengen van het ontwikkelperspectief. Met adaptief programmeren moet ook inzichtelijk worden in welke mate de doelen van NOVEX Utrecht-Amersfoort uit het ontwikkelperspectief gehaald worden. Het wel of niet maken van keuzes heeft hier invloed op. Op het moment dat doelen niet gehaald (lijken) te worden moet bijgestuurd worden op in te zetten maatregelen op bijstelling van het ontwikkelpad of zelfs van het Ontwikkelperspectief.

1.3 Voortbouwen op wat er is

Het adaptief programma wordt gevoed door informatie uit lopende en afgeronde onderzoeken en trajecten, waarvan de resultaten door Rijk en regio zijn vastgesteld (figuur 1). Het uitgangspunt van het adaptieve ontwikkelprogramma is het ontwikkelperspectief 'Gezond groeien in nabijheid' van het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort. In dit programma worden bestaande plannen, maatregelen en projecten bijeen gebracht. De context van dit programma wordt nader toegelicht in hoofdstuk 2. Het adaptief programmeren is een manier van werken. Met deze werkwijze kan ingespeeld worden op nieuwe ontwikkelingen, herijking van beleid en strategie en nieuwe externe factoren en gebeurtenissen. Denk aan een wijzigende autonome groei van werkgelegenheid en mobiliteit (meer of juist minder) of een andere politieke context als gevolg van bijvoorbeeld verkiezingen. De adaptieve ontwikkelstrategie is daarmee een levend document dat regelmatig bijgesteld kan worden op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen.

1.4 Adaptieve ontwikkelstrategie

Voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie is een volgende stap in het tot stand brengen van het adaptief programma. Deze adaptieve ontwikkelstrategie beschrijft in hoofdstuk 4 een eerste concept ontwikkelpad met structurerende keuzes voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort op basis van het vastgestelde ontwikkelperspectief. Deze uitwerking van het ontwikkelpad volgt op een duiding van de gevolgde systematiek en toelichting op de totstandkoming van het ontwikkelpad in hoofdstuk 3. Tenslotte wordt in hoofdstuk 5 vooruit geblikt naar de verdere uitwerking van de adaptieve ontwikkelstrategie in de uitvoeringsagenda en regionale investeringsagenda. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk beschreven wat de partners in de regio te doen staat om in 2025 tot de gewenste (richtinggevende) keuzes te komen en worden relevante zaken benoemd om de werkwijze te borgen in het adaptief programma.

Figuur 1 Opbouw adaptief programma NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort

2 Gezonde ontwikkeling van de MRU

Gezonde ontwikkeling van de MRU samengevat. De metropoolregio heeft een uitstekende uitgangspositie. Het is een regio waar mensen graag willen wonen, werken, studeren en recreëren. De MRU is de meest competitieve regio in Europa die zich onderscheidt door haar hoogwaardige dienstverlening en door haar gezondheidscluster. De MRU ligt centraal in Nederland en fungeert zowel op de weg als op het spoor als de draaischijf van Nederland. Ook de karakteristieke en waardevolle landschappen in en rond de MRU vergroten de aantrekkelijkheid van de regio. De druk op de regio om extra woningen en arbeidsplaatsen te realiseren is groot. Het door Rijk en regio opgestelde Ontwikkelperspectief wil de gewenste groei faciliteren, op een gezonde manier. Met het bijeenbrengen van het Utrechtse Wiel met spaken, het Amersfoortse OV Anker, het doorfietsnetwerk, het autonetwerk en hubs wordt het multimodale OV systeem versterkt. De regio zet ook extra in op werkgelegenheid met een regionale bedrijventerreinen strategie en een regionaal programma bedrijventerreinen. Ook wil de regio het uitgangspunt om wonen, werken, groen, blauw, recreatie, energie en mobiliteit integraal te ontwikkelen verder operationaliseren.

2.1 Centrale positie in Nederland

De Metropoolregio Utrecht (MRU) speelt een cruciale rol in de woningbouwopgave en het verdienvermogen van Nederland. Een groeiende, centraal gelegen metropoolregio, waar mensen graag willen wonen, werken, studeren en recreëren. De Metropoolregio Utrecht onderscheidt zich door:

- De MRU is de meest competitieve regio van Europa dankzij haar excellente wetenschappelijke positie, hoog niveau van publieke R&D uitgaven en een extreem hoogopgeleide beroepsbevolking. Circa 50% van alle Nederlandse medische en farmaceutische R&D is gevestigd in de MRU. De regio onderscheidt zich door haar hoogwaardige dienstverlening en gezondheidscluster, met als kernen het Utrecht Science Park (USP), de grootste en snelst groeiende science campus van Nederland en de stationsgebieden van Utrecht Centraal en Amersfoort Centraal als de ontmoetingsplekken van Nederland. Het Science park huisvest ook de (op een na) grootste universiteit van Nederland en de Hogeschool van Utrecht, samen goed voor ruim 68.000 studenten. De studenten wonen grotendeels in de stad en regio en blijven ook na hun studie in de regio wonen vanwege het grote aanbod en groei van het aantal banen. De regio is de thuisbasis voor innovatiegerichte bedrijven en kennisinstellingen op wereldniveau en ligt midden op de economische as Metropoolregio Amsterdam - Brainport Eindhoven.

- De stad Utrecht is al jaren de procentueel snelst groeiende stad van Nederland met een bevolkingsaanwas van 4000-7000 inwoners per jaar en een bouwproductie van gemiddeld 3000 woningen per jaar sinds de start van de realisatie van Leidsche Rijn, de grootste Vinexwijk van Nederland. Volgens het CBS zal Utrecht ook tot 2035 de snelst groeiende stad van Nederland zijn, met een groei van het aantal inwoners met ruim 25%. Amersfoort is in 2023 uitgeroepen tot beste stad van Europa. Amersfoort groeit van 160.000 in 2024 naar 180.000 in 2040.

Figuur 2 Uitstekende uitgangspositie van NOVEX Utrecht–Amersfoort: centraal in Nederland, op de economische as tussen MRA en Brainport Eindhoven en te midden van waardevolle landschappen.

- De Metropoolregio Utrecht ligt centraal in Nederland en is de draaischijf van Nederland. Wegverkeer tussen verschillende landsdelen maakt gebruik van de Ring Utrecht en knooppunt Hoevelaken als verdeelpunten in het nationale hoofdwegenet. De stations Utrecht Centraal (227.000 in-, uit- en overstappers per dag) en Amersfoort Centraal (45.000 in-, uit- en overstappers per dag, excl. Valleilijn) zijn belangrijke spooknooppunten en overstapstations in het nationale spoornetwerk.
- Het ministerie van Defensie wil in de regio Amersfoort in het kader van het Programma concentreren, verduurzamen en vernieuwen Ruimte voor Defensie logistieke en operationele eenheden en onderwijs- en trainingsfaciliteiten samenbrengen die nu op verschillende locaties in sterk verouderd vastgoed gehuisvest zijn. Daarnaast zoekt het ministerie in heel Nederland ruimte voor verschillende operationele doeleinden via het Nationaal programma ruimte voor defensie. Daarbij is de verwachting dat er meer arbeidsplaatsen bij Defensie in de regio Amersfoort komen.
- De kwaliteit van de leefomgeving is hoog door de verscheidenheid aan waardevolle landschappen en natuurgebieden en aantrekkelijke steden en dorpen. Het is een regio waar mensen graag wonen, werken, studeren en recreëren. Het is een veelzijdige regio met een excellent leefmilieu. De steden, dorpen en landschappen behoren tot de meest aantrekkelijke van Nederland blijkt uit de monitor Regionale Brede Welvaart van het CBS. De regio kan dan ook een stevige bijdrage leveren aan de urgente woningbouwopgave in Nederland. Het is van belang dat met het groeien van de regio de kwaliteiten (landschappelijk, economische kracht, aantrekkelijke steden en dorpen, bereikbaarheid) behouden blijven en versterkt worden.

2.2 Gezond groeien in nabijheid

Binnen U Ned werken de partners aan een gezonde, duurzame en energieke regio door gezonde groei bereikbaar te maken. Daartoe worden vijf hoofdoelen gehanteerd: verstedelijkingsopgave faciliteren, economie versterken, werken aan gezond stedelijk leven, een duurzaam bereikbare regio en een klimaatbestendige regio. Zie ook de doelenboom in figuur 3.

Figuur 3 Programma U Ned Vijf hoofdoelen om gezonde groei bereikbaar te maken

Het ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort geeft hier uitwerking aan en schetst hoe Rijk en regio tot 2040 165.000 nieuwe woningen en 110.000 extra arbeidsplaatsen willen toevoegen. Rijk en regio kiezen voor een sprong voorwaarts door te kiezen voor maximale leefkwaliteit. Om dat op een duurzame en gezonde manier mogelijk te maken, zijn er niet alleen nieuwe woon- en werkgebieden nodig. Ook investeringen in een klimaat robuuste inrichting, goede energie infrastructuur, goede bereikbaarheid, kwalitatief hoogwaardige en goed toegankelijke landschappen en een aantrekkelijk en gezond leefklimaat zijn cruciaal.

Gezond groeien van de regio wordt gerealiseerd volgens drie uitgangspunten:

1. Robuust groen-blauw raamwerk en divers landschap dat meegroeit en goed bereikbaar is
2. Verstedelijken in drie type milieus: metropoolpoorten, regiopoorten en vitale kernen
3. Systeemsprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem

In bijlage A is een nadere toelichting op deze uitgangspunten opgenomen. Met deze adaptieve ontwikkelstrategie wordt de koers in het ontwikkelperspectief verder geconcretiseerd.

In de woondeals Regio U10 en Regio Amersfoort 2022 – 2030 zijn afspraken gemaakt over de bouw van ruim 61.000 respectievelijk 27.000 woningen tot en met 2030. Het overgrote deel van deze woningbouwplannen is niet direct afhankelijk van de grote keuzes die in deze adaptieve ontwikkelstrategie worden benoemd. Om de uitvoering van de woondeals te versnellen (of niet te vertragen) moet gestuurd worden op de lokale randvoorwaarden die bij deze plannen horen. Daarnaast zullen gemeenten hulp nodig hebben (in capaciteit en middelen) om de vaak complexe woningbouwprojecten tijdig naar uitvoering te kunnen brengen.

2.3 Een mobiliteitssysteem dat gezonde groei faciliteert

Opgaven en doelen voor het mobiliteitssysteem

Er is geen regio in Nederland waar de regionale verstedelijkingsopgave zo nadrukkelijk interfereert met de nationale draaischijffunctie (spoor en weg). De A1, A2, A12, A27 en A28 zijn van vitaal belang voor vervoer over de weg voor zowel doorgaand als regionaal verkeer. De stations Utrecht Centraal en Amersfoort Centraal zijn nationale knooppunten in het Nederlandse spoornetwerk. Tegelijkertijd zijn het ook de twee centrale knooppunten in de tram- en busnetwerken van de regio's Utrecht en Amersfoort. Het grote aantal toe te voegen woningen en arbeidsplaatsen – ook in de omliggende regio's – maakt de druk op de Utrechtse en Amersfoortse mobiliteitsnetwerken nog groter: zonder bereikbaarheidsmaatregelen zien we in 2030 en 2040 nieuwe forse bereikbaarheidsknooppunten ontstaan (zie figuur 4).

De bereikbaarheidsopgave, als onderdeel van de integrale verstedelijkingsopgave, is drieledig:

- Het op een duurzame en klimaatbestendige wijze ontsluiten van nieuwe woningen en werklocaties, waarbij vooral ingezet wordt op het stimuleren van lopen en gebruik van fiets en ov;
- Het accommoderen van de groei van mobiliteit en het in beweging houden van de draaischijf Nederland (spoor en weg);

Sinds 2018 is het aantal banen in de stad Utrecht gegroeid met 4% per jaar. Landelijk lag de gemiddelde groei van arbeidsplaatsen in diezelfde periode op 1,5% per jaar. Ruim twee derde van de arbeidsplaatsen in Utrecht wordt ingevuld door bewoners van buiten Utrecht. Het aantal Utrechters dat in Utrecht werkt is groter dan het aantal dat buiten de stad werkt. De inkomende pendel is daarom ruim twee keer zo groot als de uitgaande pendel. Als er niet in Utrecht gebouwd wordt, zal er sprake zijn van een versnelde toename van inkomende pendel met als gevolg extra druk op het hoofdwegennet (A12 en A2) en ov-knooppunt Utrecht Centraal. De A12 en A2 zijn momenteel al grote knelpunten op het hoofdwegennet. Utrecht Centraal, het grootste spoorknooppunt van Nederland, ervaart eveneens de gevolgen van deze toenemende pendelstromen. De grote in- en uitkomende stromen in de stationsomgeving vormen nu al een knelpunt voor het functioneren van dit station.

Figuur 4: Indicatie ontwikkeling van auto-intensiteiten op de hoofdassen van de autonetwerken en verwachte knelpunten tussen 2015 en situatie 2040 zonder aanvullend beleid (procentuele groei, etmaal, uitgaande van WLO hoog) (bron: Mobiliteitsstrategie U Ned, waarbij Tracébesluit Ring Utrecht als uitgevoerd is verondersteld)

- Het realiseren van de transitie naar een duurzaam mobiliteitssysteem, waarbij actieve mobiliteit, gebruik van ov en de overstap auto-ov-fiets met hubs gestimuleerd wordt (inzet op gedragsverandering).

De Mobiliteitsstrategie van U Ned zet in op:

- Verstedelijkingskeuzes en bereikbaarheid afstemmen: inzet op nabijheid
- Vraag naar mobiliteit afremmen en spreiden
- Betere stedelijke en regionale wandel- en fietsnetwerken
- Systemsprong OV met regionale ruggengraat als hoofddrager
- Ontvlechting auto-draaischijf en verlangzaming auto in stedelijk gebied
- Soepele ketenreizen van deur tot deur met mobiliteitshubs

Vanwege landschapsbehoud, voorkomen van versnippering en een efficiënte inzet van publieke middelen, is het niet mogelijk en gewenst om de groei van de mobiliteit onbeperkt te faciliteren. Oplossingen moeten veelal binnen de bestaande bundels worden gevonden (bron: Mobiliteitsstrategie U Ned).

Mobiliteitssysteem voor NOVEX Utrecht-Amersfoort

Het functioneren en verder ontwikkelen van de regio kan niet zonder een goed multimodaal mobiliteitssysteem. Dit mobiliteitssysteem uit de Mobiliteitsstrategie is als volgt opgebouwd:

- Een fietsnetwerk van doorfietsroutes verbindt steden en kernen met elkaar. Verbetering en versterking van het regionale fietsnetwerk zit in opwaarderen van bestaande fietsroutes en toevoegen van ontbrekende schakels, veelal nieuwe bruggen of tunnels die de barrières van de spoor-, auto- en waterwegen verminderen. Het fietsnetwerk vormt verbindingen van en naar ov-knooppunten en belangrijke bestemmingen. Alle nieuwe gebiedsontwikkelingen sluiten hier op aan.
- Een regionaal ov-systeem van HOV/BRT, tram en sprinter – als uitwerking van het concept Wiel met Spaken van de regio Utrecht en het OV-Anker van de regio Amersfoort - is de drager voor regionale ov-verplaatsingen. Het bestaat uit sprinters met de regiopoorten, de tramlijnen en enkele radiale HOV/BRT-corridors (bijvoorbeeld BRT Breda - Utrecht, het bestaande HOV-netwerk van Utrecht en Amersfoort) als hoofdverbindingen van en naar de centrale ov-knooppunten van Utrecht en Amersfoort. Ook zijn er verbindingen aan de randen van de stad om onnodige druk op centrale stations te

Figuur 5: Multimodaal mobiliteitssysteem NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort

- voorkomen. Met deze BRT-verbindingen via de radialen en buitenom ontstaat een netwerk van snelle en directe verbindingen in, rondom en tussen Utrecht en Amersfoort. Met dit OV-netwerk zijn de belangrijke werkgelegenheids- en onderwijslocaties vanuit de hele regio goed en snel bereikbaar. De centrale stations in het hart van het spoornetwerk zorgen voor de bovenregionale bereikbaarheid dankzij de sterke spoorverbindingen naar alle landsdelen.
- De verstedelijking vindt plaats langs het regionale ov-netwerk (sprinter, tram en/of het HOV/BRT). Op plekken waar verbindingen samenkomen ontstaan extra kansen voor verstedelijking (regiopoorten bij sprinterstations, maar ook knooppunten aan de randen van de stad). Verbetering van het ov-netwerk houdt veelal meer HOV-infrastructuur in voor de bus ten behoeve van een betere betrouwbaarheid en soms ook versnelling. Daarnaast gaat het over capaciteitsuitbreiding door hogere frequenties en soms een nieuwe verbinding, zoals de Merwedelijn.

- Het hoofdwegennet is de basis voor de autobereikbaarheid van de regio. Nationaal en regionaal verkeer maakt gebruik van het hoofdwegennet, soms ontvlochten door hoofd- en parallelbanen. Met de voorgenomen investeringen in knooppunt Hoevelaken en de Ring Utrecht wordt meer capaciteit en robuustheid toegevoegd om het grootste deel van de verstedelijking in de regio tot 2030 mogelijk te maken en bestaande knelpunten te verminderen.
- Deze netwerken van fiets, ov en weg werken integraal samen door ze met hubs en knooppunten aan elkaar te verbinden. Hierdoor worden multimodale of ketenverplaatsingen mogelijk gemaakt. Een autorit vanuit een vitale kern gaat via een corridorhub langs de snelweg over in een HOV-rit of via een stadsrandhub over in een fietsrit naar de bestemming in een metropoolpoort of het centrum van de stad.

De meerwaarde van dit samenhangende, multimodale mobiliteitssysteem is dat het differentieert naar reismogelijkheden waar nodig (bijvoorbeeld autoluwere stadscentra), het alternatieve reismogelijkheden biedt op drukke relaties en bij incidenten of werkzaamheden en multimodale reismogelijkheden biedt waarbij de sterke kwaliteiten van alle vervoerwijzen slim worden gecombineerd. Hiermee wordt de potentie van het multimodale netwerk maximaal benut. Ook wordt door deze inzet op een efficiënt multimodaal netwerk maximaal ingezet op de mobiliteitstransitie.

2.4 Unieke en extra inzet op gezonde groei in MRU

Het ontwikkelperspectief biedt voor de komende decennia ruimte in de metropoolregio Utrecht voor een groei met 165.000 woningen (tot 2040) voor 300.000-350.000 (nieuwe) inwoners in een gezonde, groene, aantrekkelijke omgeving. Hiermee vult de regio 10-15% van de nationale doelstelling in, waarvan twee derde in de regio Utrecht en een derde in de regio Amersfoort. In de regio zal dan nogmaals (na Leidsche Rijn) de grootste woningbouwontwikkeling van Nederland plaatsvinden in Groot Merwede en Rijnenburg waar plek is voor 50-60.000 woningen, werkgelegenheid en voorzieningen. Dit biedt ook de kans om de stedelijke gebieden van Utrecht, Nieuwegein en IJsselstein met elkaar te

verbinden en de barrièrewerking van snel- en waterwegen weg te nemen. Naar verwachting zal ook na 2040 de regio verder groeien.

De regio blijft ook een grote banenmotor voor Nederland. Met Utrecht Centraal en de Metropoolpoorten USP – Lunetten-Koningsweg, A12-zone, Leidsche Rijn Centrum en de Spoor/A1-zone in Amersfoort is volop ruimte voor werkgelegenheid in de sectoren life science, R&D, financiële en zakelijke dienstverlening. Het gezondheidscluster in het bijzonder is een uniek ecosysteem in Europa. Meerdere wereldspelers in de zorg en biotech-sector zijn gevestigd in deze regio. Ook het Utrecht Science Park is een van de grootste campussen van Nederland waar dagelijks bijna 30.000 mensen werken. Al met al werken zo'n 150.000 mensen in de regio in banen gerelateerd aan zorg, zorg-innovatie en zorg-onderzoek². Daarnaast is er met nieuwe en verdichte bedrijventerreinen ook ruimte voor additionele maakindustrie en regionale logistieke functies, al of niet gerelateerd aan de life science sector. Voor het accommoderen van de verdere ontwikkeling wordt gewerkt aan een regionale bedrijventerreinen strategie. In het verlengde wordt met een gezamenlijk programma bedrijventerreinen wordt vanuit regionaal perspectief gekeken naar ontwikkelmogelijkheden voor (nieuwe) bedrijventerreinen om zo uit te plaatsen bedrijvigheid goed te accommoderen. In totaal gaat het om ruimte voor meer dan 110.000 banen tot 2040 en verdere groei daarna.

De aantrekkingskracht van de MRU is evident. En de urgentie om in de regio te zorgen voor woningen en banen evenzeer. De in het ontwikkelperspectief aangewezen locaties zijn niet allemaal even eenvoudig om te realiseren, maar het zijn de meest logische plekken om de gewenste groei voor de MRU te realiseren.

Groeien, maar wel gezond, met behoud en versterking van kwaliteiten, leefbaarheid en veiligheid. Daarom zet de regio in op integrale ontwikkelingen van wonen, werken, groen, blauw, recreatie, energie en mobiliteit. De geplande investeringen in de landelijke en regionale energienetwerken zijn essentieel. De investering in Groen Groeit Mee, groen in de stad, klimaatadaptatie, waterwinning voor de drinkwatervoorziening, waterberging en waterconservering houden de regio aantrekkelijk, veilig en gezond voor mensen en natuur. Dergelijke investeringen komen steeds meer terug in de planvorming.

² MRU en EBU: Investeren in regio Utrecht cruciaal voor zorginnovatie

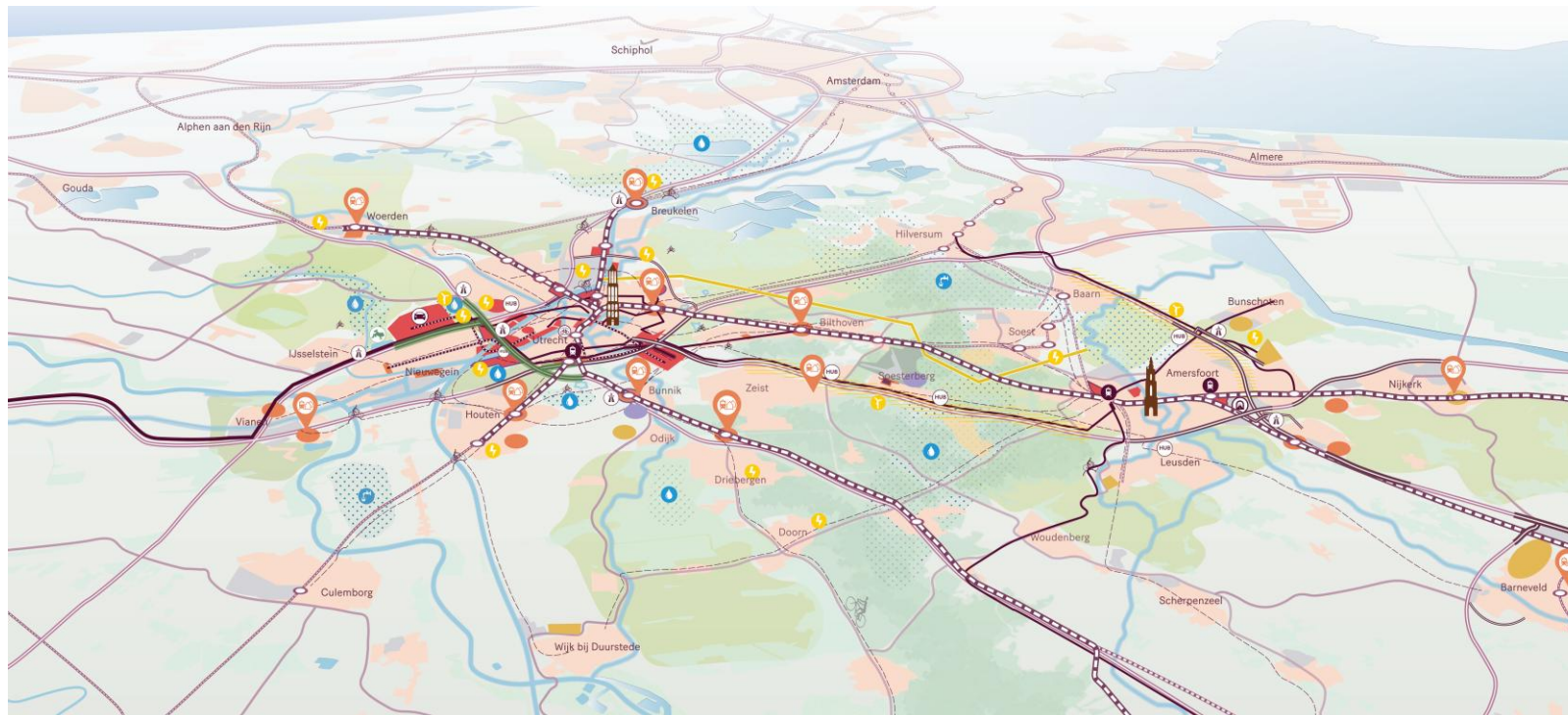
Voorbeelden zijn onder andere het energielandschap Rijnenburg en de in ontwikkeling zijnde ontwikkelperspectieven voor het Kromme Rijn Linielandschap en de Hollandsche IJssel. Deze regio zet als geen ander in op deze integrale benadering, op het gezond groeien in nabijheid. Voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie zet hier de volgende stap in.

2.5 Referentiebeeld

Diverse programma's en studies brengen in beeld welke maatregelen nodig zijn om het ontwikkelperspectief mogelijk te maken. Deze maatregelen, waarover nog besluitvorming moet plaatsvinden, zijn gebundeld in een referentiebeeld. Dit zijn alle (binnen U Ned) bekende maatregelen voor groen, water, energie en mobiliteit. Dit geeft het beeld zoals opgenomen in figuur 6. Het referentiebeeld is een overzicht waar de partners in NOVEX Utrecht-Amersfoort aan werken en besluiten over moeten gaan nemen. Waarbij partijen zich – vanwege beperkte fysieke en financiële ruimte - bewust zijn van de noodzaak om dit stapsgewijs te doen en om op onderdelen ook nog *duidelijke keuzes* te moeten maken. Het betreft dan bijvoorbeeld keuzes om maatregelen wel of niet te realiseren,

keuzes tussen maatregelen, keuzes over het tempo en de volgorde van realiseren, keuzes over varianten of keuzes over de wijze van uitwerking van de maatregelen.

In het referentiebeeld zijn de regionale, bovenplanse maatregelen voor groen, blauw, energie en mobiliteit die naar verwachting nodig zijn om de gebiedsontwikkeling mogelijk te maken in samenhang weergegeven met de betreffende gebiedsontwikkeling. Zo laat de figuur zien dat in en om Rijnenburg investeringen nodig zijn in een energiestation, waterberging, Groen Groeit Mee gebieden en infrastructuur voor fiets, de Merwedelijl en de auto-ontsluiting.

- Legenda**
Buurtstraten Stedelijk gebied Water NNN (Natuurnetwerk Nederland) Bosgebied Bedrijventerrein	Groen groeit mee Zoekgebied waterberging en waterconservering Zoekgebied drinkwatergebied Energie uitbreiding Zoekgebied windenergie Verstedelijking Metropoolpoorten Verstedelijking Regiopoorten Verstedelijking overig Verstedelijking en bedrijventerreinen Nieuw bedrijventerrein	Snelfietsroute Aanpassing spoor Aanpassing autoweg Maatregelen tram Maatregelen BRT	Opwaarderen station Regiopoorten HUB Snelwegafslag Tunnel Keuze auto ontsluiting Fietsbrug

*Figuur 6
Referentiebeeld
NOVEX-gebied
Utrecht-Amersfoort
met mogelijke
maatregelen om het
Ontwikkelperspectief
Gezond groeien in
nabijheid tot
ontwikkeling te
brengen.*

*Locaties en exacte
routing zijn indicatief
en zullen eerst worden
geconcretiseerd in
bijvoorbeeld
(gebieds)onderzoeken
en verkenningen,
waarna besluiten over
de maatregelen zelf
genomen kunnen
worden.*

3 Adaptief programmeren

Adaptief programmeren samengevat. Voor het zetten van een volgende stap in de gezonde ontwikkeling van de regio zullen Rijk en regio structurerende en samenhangende keuzes moeten maken. Om tot deze keuzes te komen wordt voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort gewerkt aan een adaptief programma. Adaptief programmeren brengt overzicht en samenhang in de ontwikkelingen en de benodigde besluiten. De voor het NOVEX-gebied relevante keuzes zijn bijeengebracht in een overzicht Besluiten en maatregelen in de tijd. Daarbij is onderscheid gemaakt in richtinggevende besluiten en projectbesluiten. Met het ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort – waarin de meest structurerende keuzes in beeld zijn gebracht - wordt een koers uitgezet om toe te werken naar het realiseren van het Ontwikkelperspectief, dat is geconcretiseerd naar mogelijke maatregelen via een referentiebeeld. Voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie waarin referentiebeeld, overzicht besluiten en ontwikkelpad bijeen gebracht zijn is een levend document: het is een werkwijze om komende jaren te sturen op het tot uitvoering brengen van de maatregelen die nodig zijn om het Ontwikkelperspectief te realiseren.

3.1 Gezamenlijke strategie

Voor het zetten van een volgende stap in de gezonde ontwikkeling van de regio zullen Rijk en regio structurerende en samenhangende keuzes moeten maken. Om tot deze keuzes te komen wordt voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort gewerkt aan een adaptief programma. Met dit adaptieve programma leggen Rijk en regio de basis voor een langjarige samenwerking. Een samenwerking waarin toegewerkt wordt naar het ontwikkelperspectief, waarin op de juiste momenten samenhangende keuzes gemaakt worden en waarin partijen met elkaar zorgen voor uitvoeringskracht.

Voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort vormt een volgende stap in dit adaptieve programma. Telkens wordt bekeken met welke maatregelen het beste bijgedragen kan worden aan de principes uit het ontwikkelperspectief 2040 'Gezond groeien in nabijheid':

1. Wonen en werken in hart van NL: accommoderen 165.000 woningen en 110.000 arbeidsplaatsen
2. Duurzaam bereikbaar houden van de regio én de nationale draaischijf
3. Investeren in hoogwaardig groen-blauw raamwerk

Het tot uitvoering brengen van alle maatregelen is niet eenvoudig. Er is sprake van een grote complexiteit en samenhang in opgaven en bijbehorende maatregelen. Zowel inhoudelijk als ook in de tijd. Daarnaast vraagt de beperkte fysieke en

financiële ruimte om het maken van ingewikkelde keuzes. Tenslotte ligt er een belangrijke opgave om de realisatie van de woningbouw te versnellen.

Tegelijkertijd is het verder naar uitvoering brengen van mogelijke maatregelen van groot belang om de gezamenlijke doelen te realiseren. Het consequent voor ogen houden van het ontwikkelperspectief (waar werken we naar toe) in combinatie met het terugbrengen van de veelheid van opgaven, mogelijke maatregelen en onderzoeken tot de essentie biedt goede handvatten. Centraal staat de vraag: "Wat is werkelijk essentieel om toe te werken naar het ontwikkelperspectief?" Een tweede belangrijke vraag bij het formuleren van een gezamenlijke strategie is: "Wat kan er (nu) al om de realisatie van de woningbouw te versnellen?". De antwoorden op deze twee vragen vormen het fundament voor de voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie. In figuur 7 is deze denklijn gevisualiseerd.

3.2 Methodiek adaptief programmeren

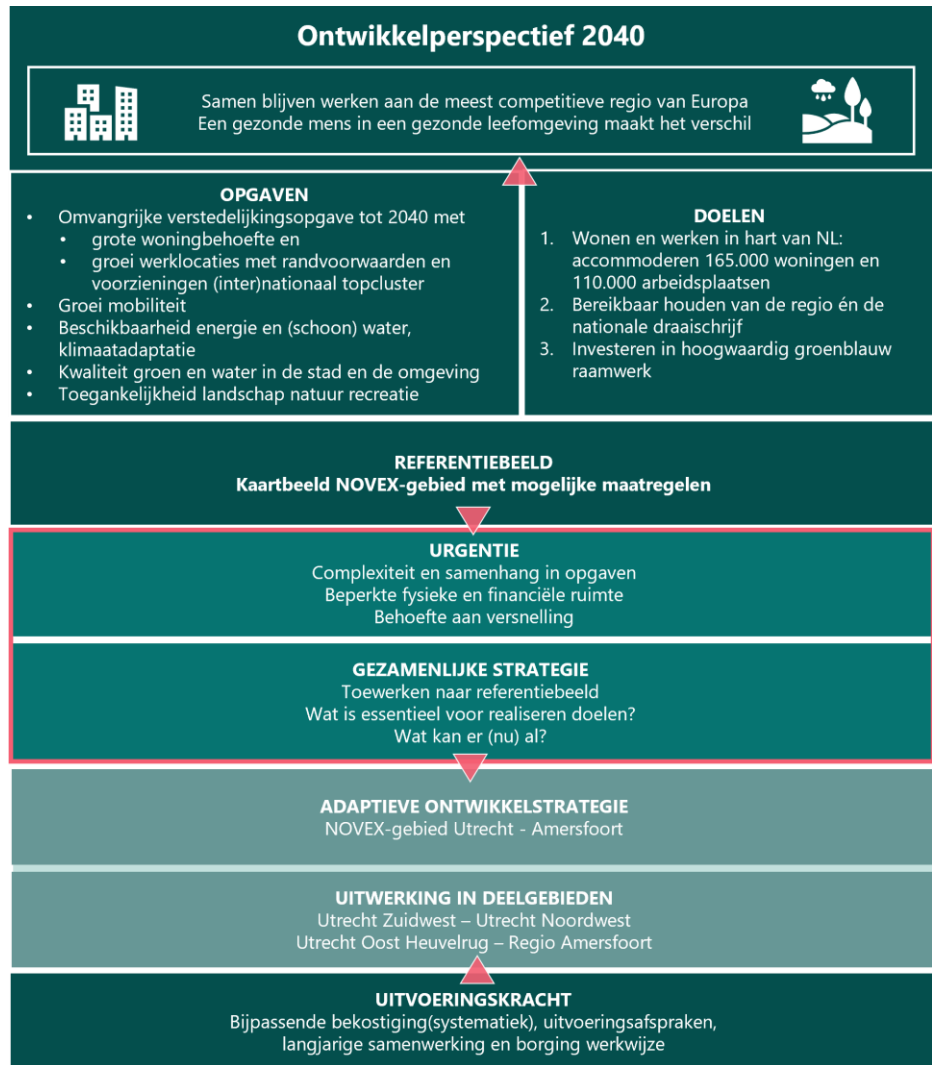
Adaptief programmeren is een manier om te plannen en richting te geven in complexe contexten. Adaptief programmeren brengt overzicht en samenhang in de ontwikkelingen en de benodigde besluiten. Zo helpt adaptief programmeren om (bij) te sturen op het moment dat er meer/voldoende (beslis)informatie nodig of bekend is voor het maken van goed onderbouwde keuzes. Of (bij)sturen op het moment dat de context verandert.

Ook helpt adaptief programmeren bij het tijdig anticiperen op zogenoemde kantelpunten in de tijd: momenten waarop een maatregel echt noodzakelijk is. Bijvoorbeeld voor de continuïteit in energievoorziening of voor de borging van multimodale bereikbaarheid. Met een ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort waarin de meest structurende keuzes in beeld worden gebracht, wordt een koers uitgezet om toe te werken naar het Ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort. Het referentiebeeld betreft een overzicht van mogelijke maatregelen voor het Ontwikkelperspectief.

Monitoring van externe ontwikkelingen en van de voortgang in uitvoering van maatregelen is van belang bij adaptief programmeren, om bijtijds en op regelmatige basis het ontwikkelpad te herijken en bij te sturen in te nemen besluiten. Dit geldt ook voor bijsturen op het moment dat een bepaald besluit (nog) niet kan worden genomen of als het besluit 'nee' is. Dit leidt dan mogelijk ook tot aanpassing van het ontwikkelpad, het referentiebeeld of zelfs het ontwikkelperspectief.

In figuur 8 is de totstandkoming van het ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort gevisualiseerd. Het fundament voor het adaptief programma wordt gevormd door de tal van programma's, projecten en activiteiten die in deelregio's opgepakt en uitgewerkt worden. Voor de vier deelgebieden Utrecht Zuidwest, Utrecht Noordwest, Utrecht Oost Heuvelrug en de regio Amersfoort zijn alle maatregelen geïnventariseerd. Ook is er samenhang in maatregelen aangebracht door deze te koppelen aan de verschillende verstedelijkingslocaties. Zo zijn factsheets opgesteld waarin uitgewerkt is hoeveel woningen en arbeidsplaatsen toegevoegd worden in een verstedelijkingslocatie en welke maatregelen op het gebied van energie, bereikbaarheid, groen en water nodig zijn voor de realisatie hiervan. Voor de vier deelgebieden zijn al deze maatregelen in de tijd gezet. Daarbij is ook de volgorde van maatregelen en de inhoudelijke samenhang in beeld gebracht. Veel van deze maatregelen kunnen door de partners in de regio (gezamenlijk) opgepakt en verder gebracht worden.

Beleidsontwikkeling en programmering is veelal belegd in diverse programma's als Groen Groeit Mee, Netcongestie, Regiopoorten, Aanpak 2030, etc. De concrete uitwerking en uitvoering zal plaatsvinden in gebiedspakketten en in (grote) gebiedsontwikkelingen.

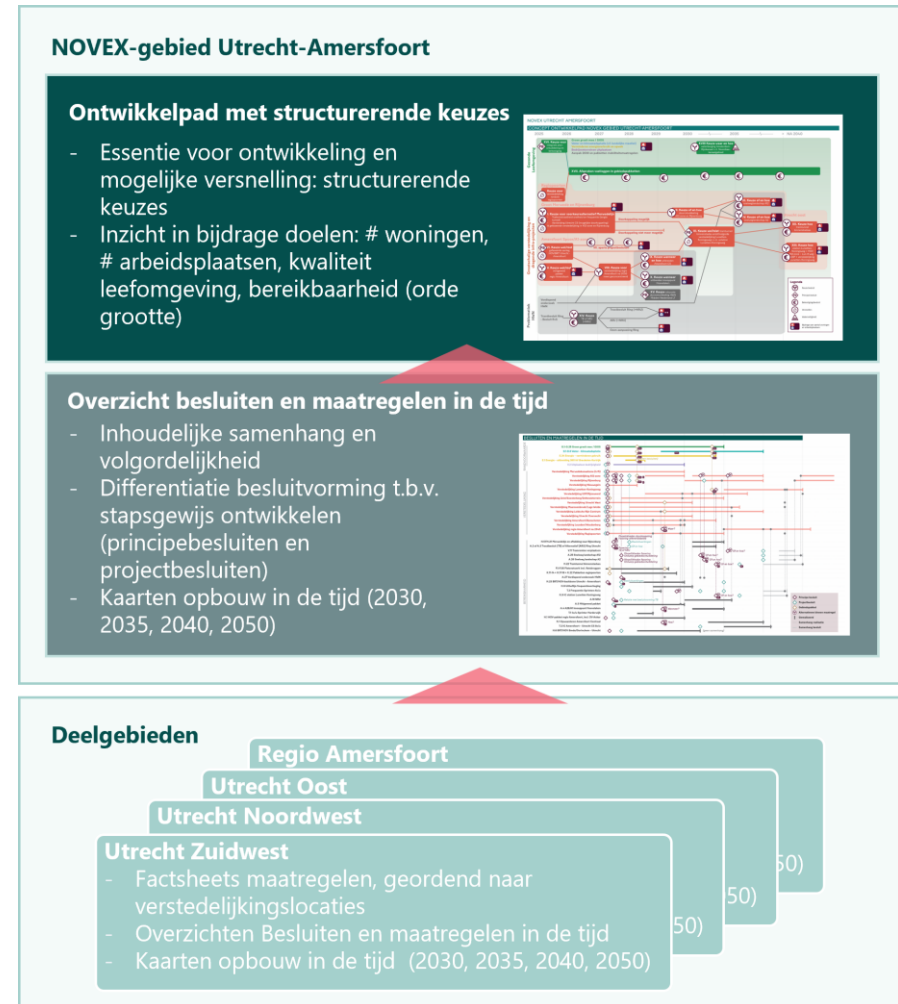
Figuur 7: Van ontwikkelperspectief tot uitvoeringskracht: hoe de adaptieve ontwikkelstrategie helpt in het werken aan het gezonde groeien in nabijheid.

Een deel van de maatregelen heeft betrekking op het totale NOVEX-gebied en/of is van nationaal belang. Deze maatregelen zijn eveneens in de tijd gezet, waarbij er samenhang is aangebracht tussen de maatregelen: zowel inhoudelijk als ook in volgorde. Dit is overzichtelijk bijeengebracht in het 'NOVEX-gebied: Overzicht besluiten en maatregelen in de tijd' in figuur 9. Het betreft maatregelen voor de realisatie van de woningen en arbeidsplaatsen in de grotere verstedelijkingslocaties in combinatie met randvoorwaardelijke maatregelen op het gebied van multimodale bereikbaarheid, energie, groen en blauw.

Om stapsgewijs toe te werken naar realisatie van de mogelijke maatregelen is er in dit overzicht 'NOVEX-gebied Besluiten en maatregelen in de tijd' gedifferentieerd in besluitvorming. Er is onderscheid gemaakt in richtinggevende besluiten en projectbesluiten:

- Een projectbesluit betreft een besluit tot realisatie (van een voorkeursvariant) inclusief volledig kostenplaatje en financiële dekking. In MIRT-termen betreft dit het afronden van de MIRT-Verkenning en start van de planstudiefase.
- Een richtinggevend besluit geeft richting (trechters) en zet een stap vooruit waarbij – waar dat aan de orde is - nadrukkelijk de samenhang met andere trajecten en ontwikkelingen benoemd wordt. Veelal betreft het een keuze om indien mogelijk te faseren, soms niet onmogelijk te maken. Ook gaat het over het algemeen over besluiten zonder (volledige) financiële dekking. Het kan ook een besluit zijn om niet verder te gaan met een project of gebiedsontwikkeling.

Per besluit is de aard van het besluit en welke (beslis)informatie daarvoor nodig is gespecificeerd en indien bekend ook het onderzoek dat deze informatie moet opleveren. Ook zijn er naast projectbesluiten en richtinggevende besluiten over gebiedspakketten opgenomen. Dit betreft integrale afspraken in een gebied (een verstedelijkingslocatie of een groter gebied) over een samenhangende ontwikkeling en bekostiging van verstedelijking in combinatie met maatregelen op het gebied van bereikbaarheid en maatregelen ten behoeve van de kwaliteit van de leefomgeving zoals energie, groen en blauw en uitgangspunten zoals bodem- en watersturend.

Figuur 8 Het ontwikkelpad met structurerende keuzes voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort is gebaseerd op een totaaloverzicht van maatregelen voor het NOVEX-gebied als ook tal van maatregelen die in de vier deelgebieden Utrecht Zuidwest, Utrecht Noordwest, Utrecht Oost – Heuvelrug en de regio Amersfoort opgepakt en verder gebracht worden.

Voor het bepalen van het ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort is bekeken welke keuzes die voorliggen op NOVEX niveau het meest structurerend van aard zijn. Voor het identificeren van deze meest structurerende keuzes zijn de twee reeds eerder benoemde hoofdvragen leidend geweest:

- a) Wat is werkelijk essentieel om toe te werken naar het Ontwikkelperspectief, oftewel voor de realisatie van de doelen uit het Ontwikkelperspectief: het accommoderen van de 165.000 woningen en de 110.000 arbeidsplaatsen, het bereikbaar houden van de regio en de draaischijf van Nederland en het investeren in een hoogwaardig groenblauw raamwerk en
- b) Wat helpt in het versnellen van de realisatie van de woningen oftewel wat kan er (nu) al?

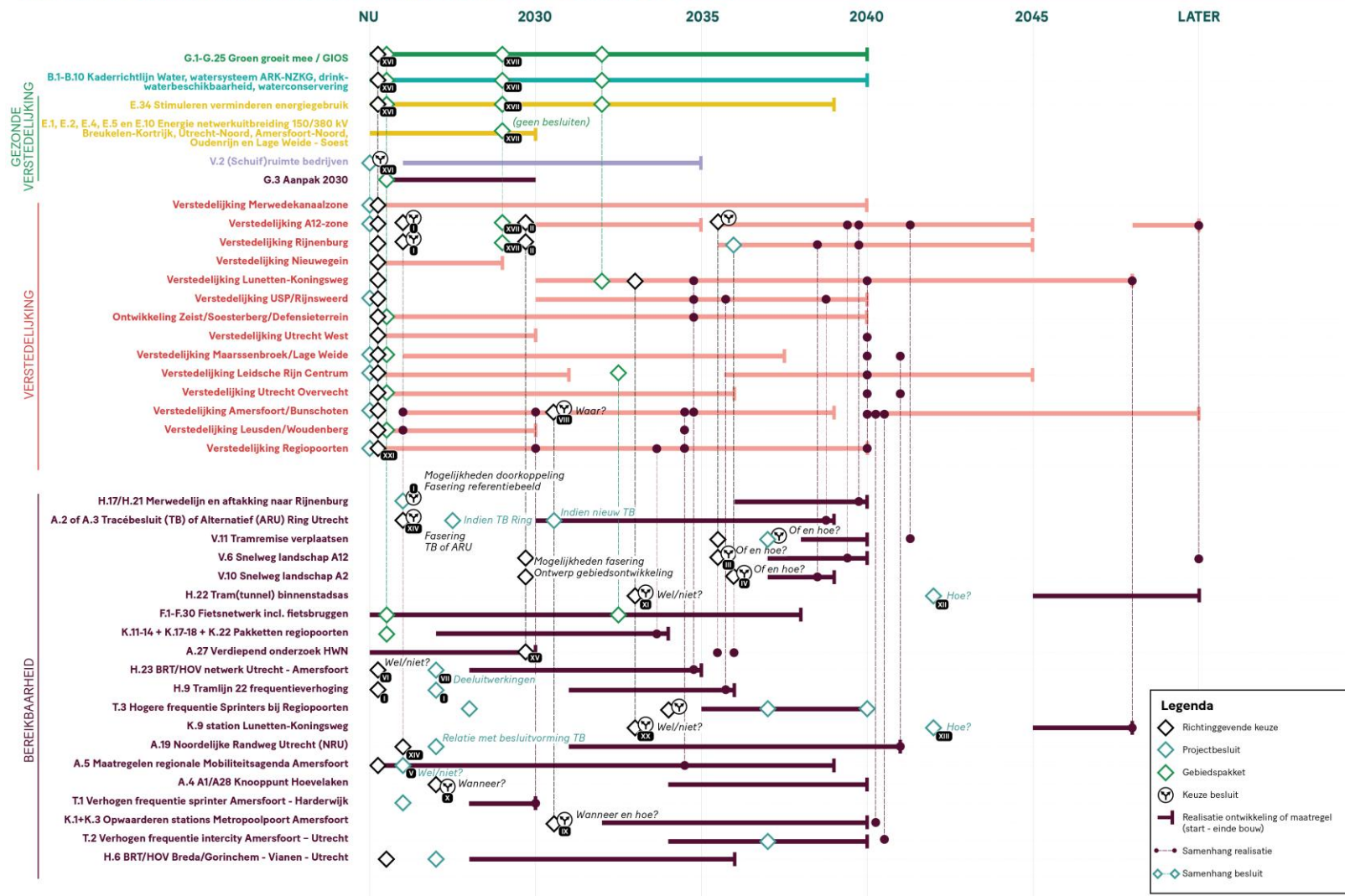
In hoofdstuk 4 volgt een nadere toelichting op het ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort. In bijlage B. 'Nadere toelichting op te nemen besluiten uit het ontwikkelpad' is de duiding van de aard van de besluiten opgenomen. Ook is per besluit vermeld welke uitwerkingen nodig zijn om te komen tot goede beslisinformatie. Feitelijk functioneert het ontwikkelpad met deze bijlage als een instrument voor het adaptief programma.

Hoewel de maatregelen op het gebied van energie, groen en blauw – evenals bereikbaarheid - als randvoorwaardelijk opgenomen worden, is er sprake van een bepaalde gelaagdheid in randvoorwaardelijkheid. Zo vormt het mogelijk niet meer kunnen voorzien in energie en/of water een kantelpunt in de tijd: het inzetten van maatregelen om de energie- en watervoorziening te borgen is keihard en daarmee echt randvoorwaardelijk. Randvoorwaarde is dat de mogelijkheden van het water- en bodemsysteem (nu en in de toekomst) leidend zijn bij de keuzes waar (locatie), hoe (inrichting) en wanneer ontwikkeld kan worden. Dit geldt zowel voor bouwlocaties als voor infra/mobiliteitsprojecten. Voor andere maatregelen geldt mogelijk dat deze net wat minder hard zijn. Bij het komen tot en maken van afspraken over de integrale gebiedspakketten zullen – gegeven de beperkte fysieke en financiële ruimte – partijen nadrukkelijk met elkaar in gesprek moeten over wat zij met elkaar willen realiseren in het gebied en hoe.

Voor het in de toekomst afwegen van maatregelen – ten behoeve van richtinggevende besluiten, projectbesluiten maar ook in de gebiedspakketten – kan het hanteren van een gezamenlijk afweegkader helpen. In ieder geval zouden

de drie doelen van het ontwikkelperspectief: 1) het accommoderen van de 165.000 woningen en de 110.000 arbeidsplaatsen, 2) het bereikbaar houden van de regio en de draaischijf van Nederland en 3) het investeren in een hoogwaardig groenblauw raamwerk, een plek moeten krijgen in de afweging over en tussen maatregelen. Deze doelen moeten daartoe nader geoperationaliseerd worden. Ook de kosteneffectiviteit van maatregelen moet meegenomen worden. Hierbij zijn niet alleen de investeringskosten van belang, maar ook de kosten van beheer en onderhoud en waar dat aan de orde is de exploitatiekosten en zelfs de vermeden schade. Te maken keuzes en te nemen besluiten zijn ook afhankelijk van financiële middelen, ontwikkelcapaciteit en stikstofruimte. De doelenboom van U Ned biedt een goede kapstok voor een dergelijk afweegkader. In bijvoorbeeld het MIRT-onderzoek is een dergelijk afwegingskader reeds ontwikkeld. Het ontwikkelen van een gezamenlijk beeld hoe maatregelen af te kunnen wegen om keuzes te kunnen maken, vormt een belangrijke vervolgstap in de verdere uitwerking van het adaptief programma.

BESLUITEN EN MAATREGELEN IN DE TIJD NOVEX GEBIED UTRECHT-AMERSFOORT

Voetnoot: De romeinse cijfers bij de belangrijkste besluiten komen overeen met de tekst in hoofdstuk 5 en de structurerende keuzes in het Ontwikkelpad.

Leeswijzer figuur 9:
 Alle geïnventariseerde maatregelen voor het NOVEX-gebied (maatregelen die betrekking hebben op meer dan één verstedelijkingslocatie) zijn in de tijd geplaatst (start – einde realisatie) o.b.v. ambitie korte of lange termijn, kantelpunten, volgordelijkheid in ontwikkelingen, uitvoeringskracht etc. Ook alle verstedelijkingslocaties in het NOVEX-gebied zijn geclusterd opgenomen. Inhoudelijke samenhang is verticaal aangegeven met bolletjes (vanaf moment realisatie maatregel gereed). Vervolgens is - om stapsgewijs te ontwikkelen en voortgang te behouden - de besluitvorming gedifferentieerd:
Projectbesluiten betreffen besluiten tot realisatie (van een voorkeursvariant) inclusief volledig kostenplaatje en financiële dekking.
Richtinggevende besluiten geven richting, soms trechters, soms afspraken over commitment, maar zetten in ieder geval stappen vooruit.

Figuur 9 Overzicht besluiten en maatregelen ontwikkeling NOVEX-gebied. Genoemde momenten voor te nemen besluiten zijn indicatief. In de (parallel lopende of nog te starten) onderzoeken en trajecten binnen U Ned of van partijen zelf vindt uitwerking en besluitvorming plaats.

4 Ontwikkelpad

Ontwikkelpad samengevat. Het ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort schetst hoe partners het verschil gaan maken: wat is echt nodig om de gewenste ontwikkeling in het NOVEX-gebied tot stand te brengen en wat is nodig om de woningbouw te versnellen. De regio heeft een gezonde stevige ambitie. Tegelijkertijd kan mogelijk niet alles en zeker niet tegelijk. Dit vraagt de komende jaren steeds opnieuw keuzes. Een eerste structurerende keuze gaat over de afspraak dat aan de voorkant van gebiedsontwikkelingen randvoorwaarden voor groen, water en energie integraal meegenomen wordt in de uitwerking. Ook het regionaal actie zetten op de verplaatsing van bedrijvigheid is randvoorwaardelijk voor meerdere gebiedsontwikkelingen. Vervolgens zijn er voor de grootschalige gebiedsontwikkelingen (Groot Merwede en Rijnenburg en Amersfoort Spoor/A1zone) investeringen nodig in de bereikbaarheid, waaronder keuzes over de Merwedelijn, het pakket maatregelen Mobiliteitsagenda Amersfoort en het HOV/BRT netwerk Utrecht – Amersfoort. Voor de bestaande knelpunten op het hoofdwegennet zijn er keuzes nodig over de Ring Utrecht en over A1/A28 knooppunt Hoevelaken. Op (middel)lange termijn ligt er tevens een vraag voor hoe het hoofdwegennet Midden-Nederland doorontwikkeld kan worden. Tenslotte spelen er voor de (middel)lange termijn voor Groot Merwede, Rijnenburg en Utrecht Oost enkele structurerende keuzes die allemaal stevige investeringen vragen: snelweglandschappen A2 en A12, station Lunetten-Koningsweg en de tram(tunnel) binnenstadsas. Alleen al vanwege de beperkte financiële middelen zullen deze structurerende keuzes in samenhang gemaakt moeten worden.

4.1 Besluiten en maatregelen voor ontwikkeling NOVEX-gebied

In het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort willen de partners aan de slag om invulling te geven aan het ontwikkelperspectief 'Gezond groeien in nabijheid'. Hiervoor zullen partijen de komende jaren besluiten moeten nemen en financiële middelen moeten organiseren voor de maatregelen die daarvoor nodig zijn. Ook dienen er eerst oplossingen te komen voor de stikstofproblematiek. De maatregelen hebben betrekking op verstedelijking, groen, blauw, energie en mobiliteit. De geconcretiseerde maatregelen in de deelgebieden Utrecht Noordwest, Utrecht Noordoost, Utrecht Oost – Heuvelrug en regio Amersfoort, zoals die voorgesteld worden uit de diverse onderzoeken en verkenningen van U Ned, vormen de basis hiervoor. In het overzicht in figuur 9 zijn de voor het NOVEX-gebied relevante besluiten en maatregelen samengevat. Daarbij is ook de samenhang tussen maatregelen – inhoudelijk en in tijd - in beeld gebracht. Zoals toegelicht in paragraaf 3.2 'Methodiek adaptief programmeren' is er gedifferentieerd in besluiten: er is onderscheid gemaakt in richtinggevende besluiten, projectbesluiten en gebiedspakketten.

4.2 Structurerende keuzes voor ontwikkeling NOVEX-gebied

Met het ontwikkelpad – opgenomen in figuur 11 - wordt in beeld gebracht wat echt nodig is om de gewenste ontwikkeling in het NOVEX-gebied tot stand te brengen en wat nodig is om de woningbouw te versnellen. De geïdentificeerde structurerende keuzes maken grootschalige gebiedsontwikkelingen (on)mogelijk, zijn bepalend voor het verdelen van de schaarse ruimte en vergen grote investeringen. Hierna volgt een toelichting op deze structurerende keuzes. De nummering tussen haakjes bij de verschillende besluiten verwijst naar de structurerende keuzes in het ontwikkelpad.

Ten behoeve van het accommoderen van de grootschalige NOVEX verstedelijking wordt in stappen toegewerkt naar samenhangende besluiten over gebiedsontwikkeling, de daarvoor benodigde dragende mobiliteitsmaatregelen en investeringen in de kwaliteit van de leefomgeving, op basis van een goede onderbouwing en rekening houdend met de schaarste aan financiële middelen.

Gezonde leefomgeving

Om woningen en arbeidsplaatsen met voldoende kwaliteit te kunnen realiseren, moeten meerdere randvoorwaarden worden ingevuld. Er moet elektriciteit en warmte zijn, locaties moeten goed bereikbaar en klimaatadaptief zijn, recreatiemogelijkheden en voorzieningen moeten nabij zijn, hinder door verkeer en bedrijven dient beperkt te zijn en de omgeving dient aantrekkelijk te zijn.

Het borgen van deze randvoorwaarden bij gebiedsontwikkelingen begint met de eerste structurerende keuze (XVI) aan de voorkant om af te spreken dat deze randvoorwaarden in de planvorming mee worden genomen. Onderdeel van deze keuze is ook de intentie om hier vervolgens integrale bekostigingsafspraken over te maken. Deze principeafpraak geldt voor alle gebiedsontwikkelingen in het NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort.

Afspraken hierover worden vervolgens vastgelegd (XVII) in gebiedspakketten. De randvoorwaardelijke afspraken gaan over:

- Het gelijk op laten lopen van groen in en om de stad (GIOS/Groen Groeit Mee) met de ontwikkeling van woningbouw, zowel ten behoeve van natuurontwikkeling, recreatie als ook tegengaan hittestress;
- wijken water- en bodemrobuust, klimaatadaptief en toekomstbestendig inrichten;
- bouwen en waar nodig regionale waterberging, drinkwaterwinning en/of conserveringsmaatregelen (water vasthouden tegen verdroging) in de planvorming opnemen;
- het uitbreiden van de stroomnetcapaciteit en het inzetten op het minimaal belasten van het elektriciteitsnetwerk door bij nieuwe ontwikkelingen (en bestaande woonwijken en werklocaties hierbij te betrekken) ruimte te reserveren voor duurzame warmtevoorziening en om vraag en opwek dicht bij elkaar te realiseren;
- ruimte vinden voor en het faciliteren van het verplaatsen van bedrijven, al dan niet specifiek voor een bepaalde milieucategorie. Mogelijk is dit een regionale afweging die landt in de gebiedspakketten;
- het realiseren van lokale en regionale mobiliteitsmaatregelen voor lopen, fietsen (doorfietsroutes, bruggen en tunnels, stallingen), ontsluitingsstructuur voor de auto en eventueel aansluitingen op het hoofdwegennet en verbetering van ov-ontsluiting te realiseren. De mobiliteitspakketten die voor de Regiopoorten worden ontwikkeld zijn hier een goed voorbeeld van.

Er is wel sprake van gelaagdheid in randvoorwaardelijkheid. De energievoorziening (met bijvoorbeeld de uitbreiding van de midden- en hoogspanningsstations 380/150 kV Breukelen-Kortrijk, Utrecht-Noord, Amersfoort-Noord, Oudenrijn en de verbinding Lage Weide-Soest) is noodzakelijk voor de gewenste ontwikkeling van het NOVEX-gebied.

De verplaatsing van bedrijven is ook noodzakelijk. Evenals het klimaatadaptief bouwen (waterberging én groen) en zorgen voor voldoende drinkwater. Het zorgen voor voldoende lokaal en regionaal groen (GIOS/Groen groeit mee) is als voorwaarde om te kunnen bouwen buiten het stedelijk gebied in de Provinciale Omgevingsverordening vastgelegd. Voor bouwen in het stedelijk gebied is dit niet als voorwaarde vastgelegd, maar geldt dit wel als essentieel voor het creëren van een gezonde leefomgeving. Het draagt bij aan natuur- en klimaatdoelen en ontlast bestaande natuur- en recreatiegebieden. Daarnaast is de Natuurherstelwet van kracht, waarmee bij binnenstedelijk bouwen de verplichting geldt om tenminste het verlies aan groen-blauw ten gevolge van de woningbouw te compenseren. Behalve dat veel randvoorwaarden vooraf geregeld moeten zijn, is op dit moment onvoldoende te kwantificeren wanneer er daadwerkelijk sprake is van een kantelpunt in de tijd.

Voor de middellange termijn speelt het vraagstuk van voldoende waterberging en waterafvoer in het systeem Amsterdam-Rijnkanaal (ARK) en het Noordzeekanaalgebied (NZKG). Er moet een keuze (XVIII) gemaakt worden waar en hoeveel water tijdelijk opgevangen kan worden. Deze keuze kan een forse ruimteclaim in delen van de provincie Utrecht betekenen en heeft daarmee invloed op wat er wel en niet mogelijk is in deze gebieden (met name in Noordwest en Zuidwest). Deze keuze is essentieel om grootschalige wateroverlast in de hele MRU (en MRA) te voorkomen.

Regiopoorten

Voor het snel kunnen realiseren van de plannen voor de Regiopoorten zijn keuzes (XXI) nodig over essentiële investeringen in samenhangende pakketten met maatregelen in fiets, weg, groen, water, ov en openbare ruimte die de woningbouw en soms uitbreiding of verdichting van bedrijventerreinen mogelijk maken. Deze pakketten zijn opgesteld in de programmalijs Regiopoorten.

Groot Merwede en Rijnenburg (Metropoolpoort Utrecht-Zuid)

Voor de regio Utrecht wordt voorzien dat komend jaar een richtinggevend besluit (keuze I) wordt voorgelegd over gefaseerde ontwikkeling van de A12-zone en Rijnenburg en het voorkeursalternatief voor de Merwedelijn. In de besluitvorming over de Merwedelijn wordt meegenomen of en hoe het ontwikkelpotentieel van de A12-zone wordt vergroot, de wijze van aanlanding op Utrecht CS, het (on)mogelijk maken van een eventuele doorkoppeling op een tramtunnel binnenstads, een eventuele aftakking naar Rijnenburg en de lengte van de tunnel, die voldoende capaciteit (hoge frequentie) moet bieden en aantrekkelijke reistijden mogelijk maakt. Ook de oplossing voor het bereikbaar houden van Utrecht CS en het verbeteren van de bereikbaarheid van het USP is hier onderdeel van (HOV Waterlinieweg en frequentie tramlijn 22). Dit richtinggevende besluit zal zich baseren op de inzichten in de MIRT-Verkenning en het MIRT-onderzoek worden onderzocht.

Op basis van de resultaten van het MIRT-onderzoek en de MIRT-verkenning wordt besloten of na dit richtinggevend besluit gestart kan worden met de eerste fase gebiedsontwikkeling van Groot Merwede (de A12-zone, bouwen vanaf 2030) en Rijnenburg (bouwen vanaf 2035) en de planontwikkeling voor de Merwedelijn (bij voorkeur gereed voor 2040). Rond 2030 volgt idealiter een volgend richtinggevend besluit (II), over eventuele verdere ontwikkeling van Groot Merwede en Rijnenburg in een tweede fase inclusief de invulling van een eventuele doorontwikkeling. Indien bij het richtinggevende besluit gekozen wordt voor snelweglandschap A2 en/of snelweglandschap A12 kunnen rond 2035 besluiten (III en IV) worden genomen over de wijze van uitvoering en bekostiging van A2 snelweglandschap ten behoeve van de ontwikkeling van Rijnenburg en een A12-snelweglandschap ten behoeve van Groot Merwede. Deze getrapte besluitvorming maakt gefaseerde verstedelijking mogelijk. Zonder getrapte besluitvorming worden waarschijnlijk geen keuzes gemaakt op middellange termijn wat de planontwikkeling voor de verstedelijking stopt.

Metropoolpoort Amersfoort Spoor/A1-zone

Voor de regio Amersfoort wordt voorzien dat drie richtinggevende besluiten worden voorgelegd om de verstedelijking in de regio Amersfoort tot en met 2030 conform de Woondeal Regio Amersfoort mogelijk te maken. Als eerste de keuze voor het hoofdwegennet (X) over het wanneer uit de pauzestand halen van het project A1/A28 knooppunt Hoevelaken. Realisatie van dit project is randvoorwaardelijk voor de verstedelijkingsopgave van regio Amersfoort richting 2030 én daarna. Ten tweede is de keuze (V) voor het pakket (multimodale) maatregelen Mobiliteitsagenda Regio Amersfoort 2040 belangrijk. Dat is randvoorwaardelijk voor de verstedelijking in de regio Amersfoort tot 2030 (en ook voor daarna). Daarnaast is een richtinggevend besluit (VI) over het ontwikkelen van een integraal HOV/BRT netwerk in de regio van belang. Het Amersfoortse deel van dit netwerk betreft het HOV-anker; met als richtinggevend besluit een opwaardering en een betere koppeling van de huidige verbindingen vanuit de regio naar OV-Knooppunt Amersfoort Centraal. Dit netwerk staat in verbinding met het Utrechtse Wiel met spaken door onder andere de verbindingen naar het USP, welke ook belangrijk zijn voor de ontwikkelingen in Utrecht-Oost. Ook de ontwikkeling en verbetering van hubs ten behoeve van een aantrekkelijke overstap van auto op OV maakt deel uit van dit netwerk. Het richtinggevende besluit maakt het mogelijk dit netwerk gefaseerd te ontwikkelen door in de loop der tijd aparte projectbesluiten (VII) te nemen. Delen van dit HOV/BRT netwerk maken ook onderdeel uit van het pakket maatregelen Mobiliteitsagenda Regio Amersfoort.

Voor de verstedelijking in de regio Amersfoort na 2030 is een koers bepaald in het NOVEX Ontwikkelperspectief en het onderliggende Ontwikkelbeeld Regio Amersfoort Centraal! Het Gebiedsonderzoek Spoorzone Amersfoort & Heuvelrugzone - als uitwerking van het ontwikkelbeeld - richt zich op hoe die verstedelijking in de metropoolpoort Amersfoort - met name in de spoorzone rondom de OV knopen Centraal en Schothorst - kan worden waargemaakt. Ook worden effecten bepaald van de groei van Amersfoort (en Utrecht) op de Heuvelrugzone en (mitigerende) condities voor deze groei, zodat de landschappelijke kwaliteiten en natuurlijke systemen worden beschermd en versterkt.

Rond 2027 worden op basis van de inzichten uit het gebiedsonderzoek (afrondding voorzien medio 2025) keuzes (VIII) gemaakt. Deze keuzes leiden mogelijk tot een grotere noodzaak om de OV-knooppunten station Amersfoort Centraal en/of station Schothorst verder op te waarderen (keuze IX) en/of vergroot mogelijk de urgentie om te investeren in het regionale BRT netwerk.

Metropoolpoort Utrecht-Oost

Voor de ontwikkeling van het Utrecht Science Park is op korte termijn de keuze (VI) voor de investering in het HOV/BRT-netwerk Utrecht – Amersfoort van groot belang. Dit zorgt ervoor dat de grote toename van werknemers, studenten en bezoekers vanuit de hele regio naar het Science Park kan reizen. Rond 2030 moet voor de verdere ontwikkeling van Utrecht Oost een richtinggevende besluit genomen worden of er gekozen wordt voor verstedelijking rondom station Lunetten-Koningsweg en voor een voorkeursvariant van dit station (keuze XX) of de tram(tunnel) binnenstadsas (keuze XI) gerealiseerd wordt, niet vanuit inhoudelijke samenhang, maar omdat het grote investeringen vergt die niet tegelijkertijd gedaan kunnen worden. Eventuele projectbesluiten tot realisatie van de tram(tunnel) binnenstadsas (XII) en/of station Lunetten-Koningsweg (XIII) zullen tussen 2035 en 2040 plaatsvinden. Voor station Lunetten-Koningsweg is dit mede afhankelijk van de resultaten van de corridorstudie Utrecht – Arnhem – Duitse grens (UAD). Deze studie geeft inzicht in de mogelijkheden voor de realisatie van een station Koningsweg. Dit station maakt grootschalige woningbouw op deze locatie mogelijk.

Hoofdwegennet

De investeringen in het hoofdwegennet zijn al sinds 2008 urgent en met de steeds verdere verstedelijking in de MRU zijn investeringen in het hoofdwegennet essentieel om de verdere toenemende verkeersdruk en de onder druk staande bereikbaarheid het hoofd te bieden. Zonder investeringen op het hoofdwegennet zal de vertraging en de onbetrouwbaarheid voor doorgaand, nationaal en internationaal verkeer toenemen. Investeringen in de doorstroming, robuustheid en veiligheid van het hoofdwegennet in Midden-Nederland (met name de Ring Utrecht en het knooppunt Hoevelaken) is ook essentieel voor het kunnen realiseren van 165.000 woningen en 110.000 arbeidsplaatsen. De projecten Ring, NRU en Hoevelaken maakten onderdeel uit van het multimodale mobiliteitspakket van € 3,2 miljard dat Rijk en regio in het kader van hebben in 2007 besloten. Met

als doel om de mobiliteit in 2020 op orde te hebben en tegelijkertijd de onderlegger te zijn voor bestemmingsplannen van vele woningen. Rijk en regio zijn in afwachting van de uitspraak van de Raad van State over het Tracébesluit Ring Utrecht (verwacht voorjaar 2025). Zodra de uitspraak er is zal voor het verbeteren van de knelpunten van Utrecht/Amersfoort als nationale draaischijf, het verbeteren van de huidige bereikbaarheid van de regio en ook voor de verdere ontwikkeling van de regio een besluit (XIV) genomen moeten worden over de realisatie van het Tracébesluit of het Alternatief voor de Ring Utrecht, met daaraan gekoppeld de Noordelijke Ring Utrecht (NRU). Ook is een samenhangend besluit nodig over de 'pauzeprojecten' A1/A28 knooppunt Hoevelaken (X) en de aansluiting A1/A30. Zonder de investering in het hoofdwegennet zal door de toenemende verkeersdruk de bereikbaarheid van de regio afnemen en de vertraging en onbetrouwbaarheid voor doorgaand, nationaal en internationaal verkeer toenemen.

Parallel wordt in U Ned verband een verdiepend onderzoek gestart naar het functioneren van het hoofdwegennet in Midden-Nederland op lange termijn. Met de realisatie van het TB of ARU is nog niet de problematiek op het hoofdwegennet voor 2040 en verder opgelost. De inzichten die hieruit voortvloeien leiden mogelijk tot een keuze (XV) over de ontwikkeling van het hoofdwegennet (b.v. meer ontvlechten). Deze keuze is vervolgens medebepalend voor keuzes over investeringen in eventuele snelweglandschappen voor de A2 in relatie tot Rijnenburg (IV), voor de A12 in relatie tot de A12-zone (III) en ook voor andere keuzes die in het kader van het MIRT-onderzoek A12-zone en Rijnenburg moeten worden gemaakt.

4.3 Gebiedspakketten voor integrale afspraken

Maatregelen en afspraken die niet structurerend zijn voor het NOVEX-gebied, maar wel voor de deelgebieden landen in gebiedspakketten. Het betreft samenhangende investeringen in de kwaliteit van de leefomgeving: klimaatadaptieve en natuurinclusieve inrichting, water, energie, GIOS/groen groeit mee en schuifruimte voor bedrijvigheid om woningbouw en ruimte voor werken mogelijk te maken. Deze afspraken en investeringen hebben lokaal en regionaal

samenhang en hiervoor is samenwerking tussen de regionale partners nodig, bijvoorbeeld in de vorm van gebiedsallianties.

Zo kan Woerden bijvoorbeeld woningbouw in het stationsgebied realiseren indien er bedrijven worden verplaatst. Breukelen heeft hiervoor mogelijk ruimte indien het bedrijventerrein bij het station wordt uitgebreid. Hiervoor wordt onderzocht in het programma Regiopoorten of een aanpassing van de aansluiting op de A2 nodig is en of en hoe investeringen in de kwaliteit en bereikbaarheid van het station en bedrijventerrein voor langzaam verkeer nodig zijn. Bij zowel Woerden als Breukelen is het zeer gewenst dat er ook goede verbindingen met de Groen Groeit Mee gebieden in de directe omgeving komen.

In bijvoorbeeld de regio Kromme Rijn is behoefte aan integrale afstemming tussen de verschillende ambities voor groen, landschap, cultuur, woningbouw, bedrijven en bereikbaarheid, terwijl daar ook waterberging en waterwinning speelt.

In elk van de deelgebieden is het dus van belang gezamenlijk te werken aan gebiedspakketten voor integrale afspraken.

4.4 Versnelling gebiedsontwikkeling

Versnellen van de gebiedsontwikkeling om bij te dragen aan de urgente woningbouwopgave is een tweede urgent speerpunt voor het adaptief programma. De volgende structurerende keuzes helpen in het versnellen van de realisatie van de woningen of zorgen ervoor dat ontwikkelingen niet stikken:

- **Verstedelijking in regiopoorten.** In de regiopoorten is de OV-bereikbaarheid goed. Dat maakt het interessant om snel te starten met de realisatie van de gebiedsontwikkelingen. Het is van belang om voortvarend gebiedspakketten op te stellen waarin integrale afspraken gemaakt worden over de ontwikkeling van de regiopoorten. Zo liggen er kansen om de woningbouw te versnellen in Woerden, Bunnik, Houten, Bilthoven en Nijkerk, bijvoorbeeld door een snelle keuze over frequentieverhoging van de Sprinter Amersfoort – Harderwijk.
- **Extra inzet op verplaatsing van bedrijven.** Door het opstellen van een regionaal programma bedrijventerreinen is het beter mogelijk tot (nieuwe) locaties te komen voor het verplaatsen van bedrijvigheid. Ook helpt een gezamenlijk programma om regie te voeren op de verplaatsing van de

bedrijven. Daarmee kunnen verstedelijkingslocaties als Bunnik, Amersfoort De Isselt, A12-zone, Bilthoven, Breukelen, Woerden etc. met grotere aantallen en sneller ontwikkeld worden. Het gaat vooral om het weghalen van extensieve en belastende bedrijvigheid ten gunste van woningbouw en meer hoog dynamische bedrijvigheid in regio- en metropoolpoorten.

- **Gefaseerde aanleg BRT-systeem.** De opwaardering van het BRT systeem omvat meerdere maatregelen die volgtijdelijk in gang gezet kunnen worden. Er zijn relatief kleine maatregelen waarvoor ideeën al ontwikkeld zijn en waarmee ‘morgen’ gestart kunnen worden met de planuitwerking. Het focussen op eenvoudig te realiseren maatregelen helpt in een voortvarende opwaardering van het systeem en daarmee het voorzien in de goede voorwaarden voor de verstedelijking langs de BRT corridor.
- **Borgen energievoorziening.** Naast het uitbreiden van de stroomnetcapaciteit biedt het maken van afspraken gericht op het zo minimaal mogelijk (“netbewust”) belasten van het energienetwerk (nieuwe ontwikkelingen, maar ook bestaande woon en werklocaties) mogelijkheden om woningbouw (versneld) te realiseren of te versnellen. Sterker nog, zowel de aanpassingen aan de energie infrastructuur als de afspraken over vermindering verbruik zijn noodzakelijk om te voorkomen dat de realisatie van de woningbouw vertraagt. Dit vraagt extra aandacht van de overheden om in nauwe samenwerking met de netbeheerders de energievoorziening te borgen. Na de realisatie van het hoogspanningsstation Breukelen-Kortrijk op de korte termijn staan ook uitbreidingen en nieuwbouw van middenspanningstations in Utrecht-Noord, Amersfoort-Noord en Oudenrijn en het vernieuwen van de verbinding Lage Weide – Soest op de rol.
- **Borgen drinkwatervoorziening.** Drinkwater is net als energie een probleem in beschikbaarheid en kan - als er geen maatregelen worden genomen - een ontwikkeling in de weg staan.
- **Getrapte besluitvorming.** Met de eerdere genoemde getrapte besluitvorming wordt er richting gegeven en worden telkens stappen voorwaarts gezet. Dit leidt eveneens tot versnelling of voorkomt mogelijke vertraging. Op deze wijze faseren voorkomt dat gewenste ontwikkelingen vertraging oplopen, omdat besluiten te diepgaand en te veelomvattend zijn. Dit is bijvoorbeeld bij de A12-zone, Rijnenburg en knooppunt Hoevelaken aan de orde.

- **Sturen op kantelpunten.** Door inzicht in en continu bewustzijn van harde randvoorwaarden voor ontwikkelingen - oftewel de zogenoemde kantelpunten – kan beter geanticipeerd worden op het behouden van voortgang in de realisatie. Zo is er bijvoorbeeld sprake van kantelpunten bij de energievoorziening en OV bereikbaarheid van meerdere locaties. Hoewel op dit moment de informatie ontbreekt om precies aan te geven op welk moment een kantelpunt zich voor zal doen, is er met het ontwikkelpad beter inzicht in de randvoorwaarden voor ontwikkeling en noodzakelijke tijdige voorbereiding van besluitvorming.

4.5 Inzicht in bijdrage doelen ontwikkelperspectief

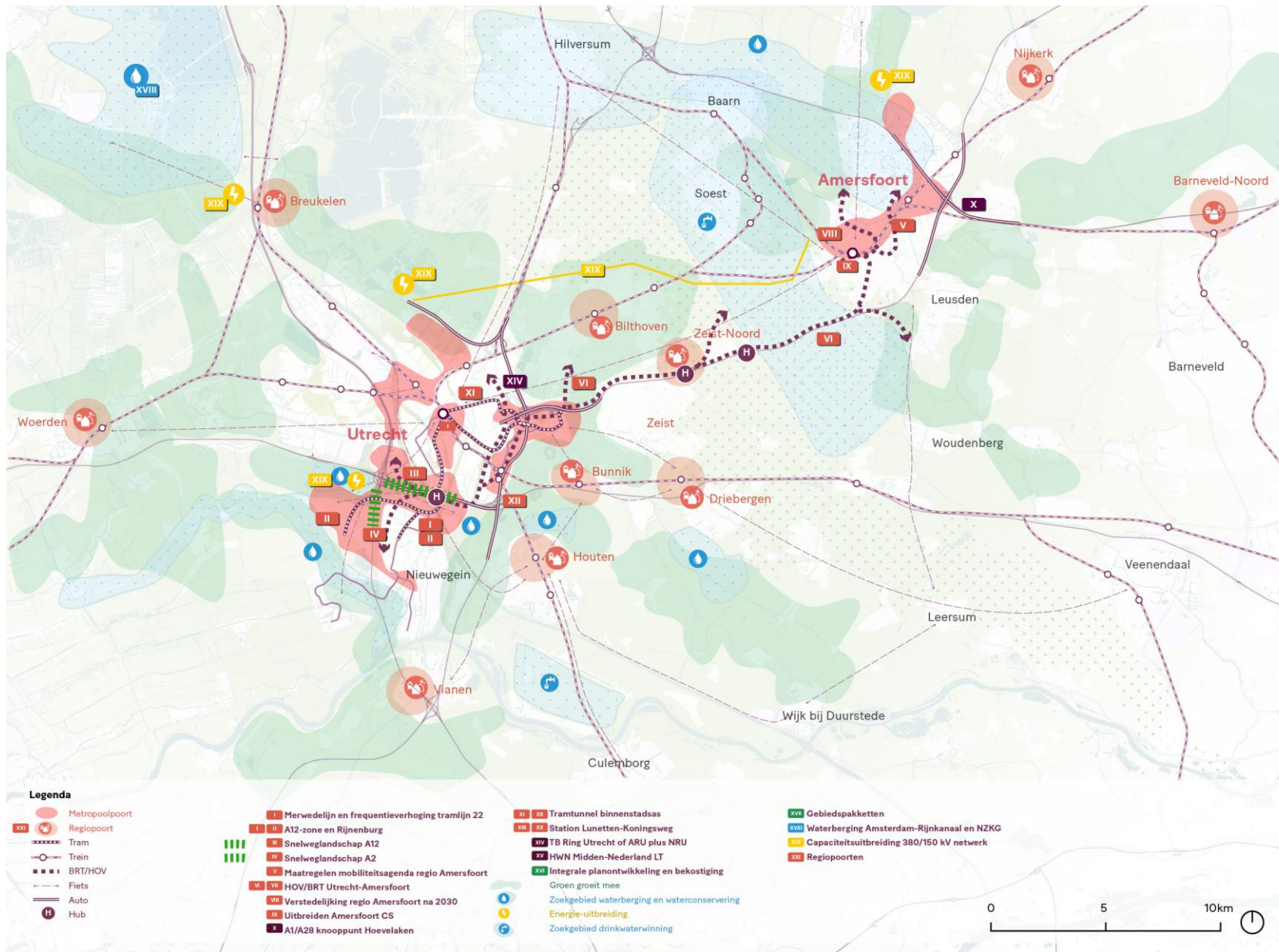
In het ontwikkelpad is op hoofdlijnen aangegeven in welke mate maatregelen bijdragen aan de realisatie van de doelen uit het ontwikkelperspectief. Zo is per maatregel in beeld gebracht hoeveel – orde van grootte – extra woningen en arbeidsplaatsen de maatregel mogelijk maakt. Ook is met icoontjes aangegeven welke maatregelen bijdragen aan de bereikbaarheid en welke maatregelen bijdragen aan versterking van de kwaliteit van de leefomgeving. Zo is bijvoorbeeld zichtbaar dat de realisatie van de Merwedelij, de inzet op de verdere ontwikkeling van de regiopoorten en de BRT verbinding Utrecht – Amersfoort de komende jaren de bouw van een bepaald aantal woningen mogelijk maken. Of dat indien er niet in mobiliteit of energie wordt geïnvesteerd dit juist betekent dat er minder woningen kunnen worden gerealiseerd.

Het toepassen van een afweegkader helpt om een helder beeld te verkrijgen van hoe maatregelen bijdragen aan de doelen. Ook is het mogelijk om bij nadere uitwerking van maatregelen en/of verdere planvorming in gebiedsontwikkeling deze uitkomsten steeds verder te specificeren of nieuwe ontwikkelingen op te nemen. Daarnaast biedt het de mogelijkheid om naast de bijdrage aan de doelen ook gevoel te krijgen voor de kosteneffectiviteit van maatregelen. Door voor alle (of alleen de grote) maatregelen deze informatie in beeld te brengen, wordt het mogelijk om ze onderling te vergelijken. Dit kan nodig zijn indien er keuzes moeten worden gemaakt in fasering en/of in inzetten van schaarse financiële middelen. Het is van belang om de bijdrage aan doelen en de kosteneffectiviteit goed te borgen in de werkwijze van het programma.

Het op deze wijze in beeld brengen van de bijdrage aan doelen en kosteneffectiviteit kan ook leiden tot het maken van de keuze om een maatregel of ontwikkeling niet te realiseren.

Rijk en regio koersen op het realiseren van 165.000 woningen en 110.000 arbeidsplaatsen voor 2040. Om dit te realiseren is uitgegaan van een over-programmering in de plannen. De praktijk leert dat niet alles wat voorzien en gepland is ook daadwerkelijk – binnen de gestelde termijn – tot realisatie gebracht wordt. Als blijkt dat veel maatregelen niet bijtijds genomen (kunnen) worden, dan heeft dit consequenties op de realisatie van de woningen en arbeidsplaatsen.

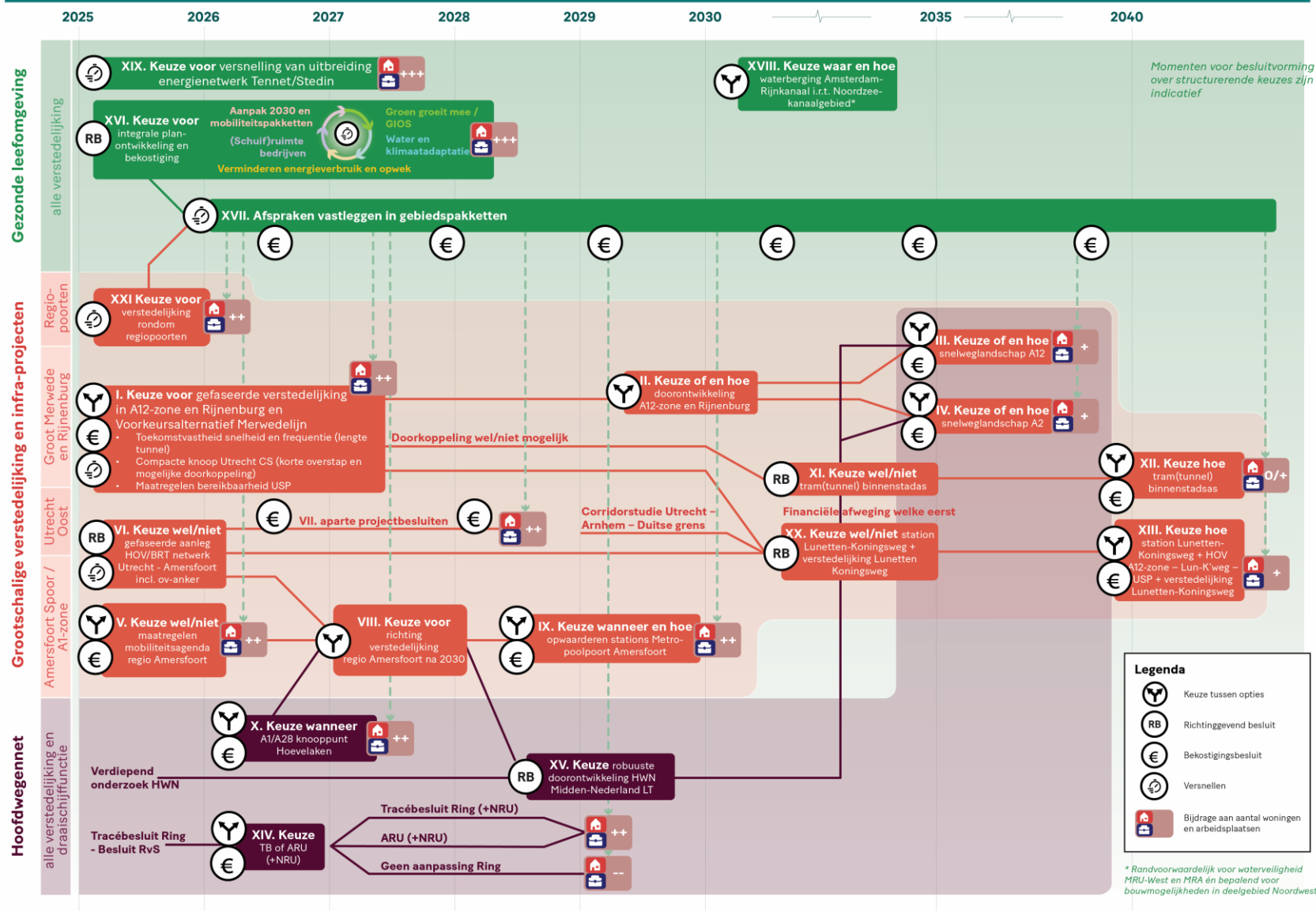
Monitoring van de voortgang in realisatie van de woningbouwaantallen, op basis van de instrumenten van de provincie Utrecht (programma Wonen en Werken), om bijtijds bij te kunnen sturen is derhalve essentieel. Indien in de integrale afweging keuzes anders dan verwacht worden gemaakt of er veel keuzes worden gemaakt om maatregelen en ontwikkelingen niet te realiseren, dan dient het Ontwikkelperspectief te worden bijgesteld om uiteindelijk wel de doelen te kunnen behalen.

Figuur 10 Structurerende keuzes NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort gevisualiseerd

De Romeinse cijfers in de kaart corresponderen met de Romeinse cijfers in het ontwikkelpad en de tekst in paragraaf 4.2.

ONTWIKKELPAD NOVEX GEBIED UTRECHT-AMERSFOORT

Figuur 11 Ontwikkelpad met structurende keuzes voor NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort

Leeswijzer figuur 11:
 Van alle maatregelen voor het NOVEX-gebied is bekeken welke keuzes structurend van aard zijn. De volgende vragen zijn hierin leidend geweest:

- Wat is cruciaal om de gewenste ontwikkeling in het NOVEX-gebied tot stand te brengen en de doelen te realiseren?
- Wat helpt in het versnellen van de realisatie van de woningen?

In het ontwikkelpad zijn de voor gezonde leefomgeving, grootschalige verstedelijking en dragende infrastructuur en het hoofdwegenet structurende keuzes opgenomen. De aard van de keuze is geduid: richtinggevend, een keuze over een variant of uitwerking en/of een afspraak over financiële middelen. Per structurende keuze wordt daarbij de bijdrage aan # woningen en # arbeidsplaatsen indicatief aangegeven.

5 Hoe nu verder?

Hoe nu verder samengevat. De adaptieve ontwikkelstrategie vraagt om nadere uitwerking. Op basis van de adaptieve ontwikkelstrategie worden een uitvoeringsagenda en een regionale investeringsagenda (RIA) opgesteld. Daarmee geven de partners concreet uitwerking aan de wijze waarop ze uitvoering geven aan de maatregelen en hoe ze de maatregelen willen bekostigen. Daarnaast helpt het verder inrichten van het adaptief programma (met afspraken over sturing, besluitvorming, samenwerking met programmaliijnen, inrichting monitoring, etc.) om de werkwijze van het adaptief programmeren te borgen. Om toe te werken naar de besluiten die komend jaar gewenst zijn, zijn voor 2025 de activiteiten bijeengebracht. Het gaat dan onder meer om richtinggevende keuzes over integrale uitwerking in gebiedspakketten of over een voorkeursbesluit voor de Merwedelijn.

Voorliggende adaptieve ontwikkelstrategie vormt de volgende stap in het komen tot het adaptieve programma NOVEX Utrecht-Amersfoort. De opgave zoals geschetst in de adaptieve ontwikkelstrategie is stevig en partners zullen met elkaar en anderen stapsgewijs aan de slag moeten. De komende periode wordt gewerkt aan een uitvoeringsagenda en een regionale investeringsagenda. Ook krijgt de verdere ontwikkeling van het adaptieve programma vorm om zo de gewenste werkwijze te borgen. Daarmee willen de partners effectief, efficiënt en realistisch sturing en uitvoering geven aan de adaptieve ontwikkelstrategie. Hierna volgt een toelichting op de activiteiten die nodig zijn om toe te werken naar benodigde keuzes in 2025. Ook wordt hierna ingegaan op relevante aspecten die bij de uitvoeringsagenda, de regionale investeringsagenda en de vormgeving van het adaptieve programma meegenomen (moeten) worden.

5.1 Activiteiten 2025

Om daadwerkelijk met het ontwikkelpad aan de slag te gaan en zorgvuldig en goed onderbouwd toe te werken naar de beoogde besluiten in 2025, is het van belang om de komende periode meerdere activiteiten te continueren of in gang te zetten. Onderstaande opsomming is een uitsnede uit het besluitenoverzicht uit bijlage B, dat een nadere toelichting vormt bij het ontwikkelpad. In de bijlage wordt nader ingegaan op de aard van het besluit. Hieronder is opgenomen wat er nodig is om tot besluiten te komen:

- Richtinggevend besluit voor gefaseerde verstedelijking in Groot Merwede en Rijnenburg inclusief een voorkeursalternatief voor de Merwedelijn:
 - Onderzoeken of er een financieel en technisch haalbare variant is (voor het deel tot Nieuwegein-Noord), mogelijk door fasering. Onderzoeken of

en op welke wijze verstedelijking in A12-zone en Rijnenburg faseerbaar is, mede in relatie tot grote investeringen in het snelweglandschap A2 en A12.

- Onderzoeken welke randvoorwaarden er zijn om te kunnen verstedelijken, b.v. verplaatsen bedrijven met hoge milieucategorie (hinderzones) en de busremise.
- Verder onderzoek naar de wenselijkheid en haalbaarheid van de met woningbouw gecombineerde, uitbreiding of eventuele verplaatsing van de tramremise. De tramremise moet uitgebreid worden ten behoeve van de Merwedelijn.

De vragen worden onderzocht in de MIRT-Verkenning OV en Wonen of het MIRT-onderzoek A12-zone en Rijnenburg.

- Keuze om de maatregelen uit de Mobiliteitsagenda Regio Amersfoort uit te gaan voeren:
 - Onderzoeken hoe en wanneer het pakket aan maatregelen Mobiliteitsagenda Regio Amersfoort 2040 gerealiseerd moet worden. Dit deels in samenhang met de besluitvorming over de realisatie van A1-A28 Knooppunt Hoevelaken.
 - Onderzoeken welke investeringen nodig zijn voor 4x/u Sprinter naar Harderwijk (dit is afhankelijk van het dienstregelingsconcept: 4x/u in de spitsrichting, in de brede spits of de gehele dag)
- Richtinggevend besluit nemen over BRT/HOV Utrecht - Amersfoort:
 - Onderzoeken van logische volgorde van investeren in delen van het BRT/HOV-netwerk met bijbehorende fasering (i.v.m. beschikbaarheid financiële middelen).

N.B. Verschillende (tracé)varianten worden meegenomen in het gebieds-onderzoek Amersfoort spoorzone/Heuvelrugzone en heeft samenhang met VII keuze voor verstedelijking regio Amersfoort na 2030.

- Richtinggevend besluit dat keuzes voor groen, blauw, energie en schuifruimte voor bedrijven integraal onderdeel zijn van planvorming en bekostiging van gebiedsontwikkeling, als verdere concretiseren van afgesproken ambitie in het Ontwikkelperspectief:
 - Ontwikkelen van een bekostigingsstrategie voor de verschillende bouwstenen van GGM, rekening houdend met overlap met andere programma's zoals doorfietsroutes;
 - Ontwikkelen van een bekostigingsstrategie voor de verschillende bouwstenen van klimaatadaptatie en blauw, zoals waterberging, verdroging, waterzuivering en drinkwaterwinning, rekening houdend met overlap met andere provinciale en Rijksprogramma's, investeringsprogramma's van waterschappen en waterwinbedrijven.
 - In beeld brengen hoe groot de opgave of taakstelling (ongeveer) is, zodat deze in de besluitvorming meegegeven kan worden;
 - Ontwikkelen van maatregelpakketten en spelregels/normering die deel uit kunnen maken van besluitvorming;
 - Onderzoeken van mogelijke locaties voor bedrijventerreinen per deelregio en onderzoeken kansrijkheid verplaatsing bedrijven, rekening houdend met logistieke randvoorwaarden en milieucategorisering;
- Opstellen regionale bedrijventerreinen strategie NOVEX Utrecht - Amersfoort en vormgeven programmaliijn bedrijventerreinen.
- Uitwerken van het economische verhaal voor de MRU. Het aantal banen groeit momenteel erg hard. Voor keuzes over waar nieuwe werkgelegenheid het beste een pek kan krijgen en welke werkgelegenheid het beste bij de MRU past, helpt het als de regio een richtingbepalend economisch profiel opstelt over prioritaire sectoren, profilering, economisch ketens en differentiatie over de regio. Dit economische verhaal kan dan ook gebruikt worden om wonen en werken beter op elkaar af te stemmen, zowel wat betreft locaties als ook kansen voor gemengde woon-werkmilieus. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de Ruimtelijk Economische Verkenning van het ministerie van EZ.
- Proactief meewerken aan voorkomen van vertraging in de uitbreiding van het energienetwerk van Tennet/Stedin. Monitoren van voortgang, waar mogelijk sturen op voorspoedige realisatie en waar nodig inzetten van instrumentarium om dit te bewerkstelligen.

- Opstellen uitvoeringsprogramma en regionale investeringsagenda (gereed voorjaar 2025) als uitwerking van de adaptieve ontwikkelstrategie en verder vormgeven aan het adaptief programma NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort.

5.2 Uitvoering programma

In de uitvoeringsagenda maken de partners afspraken over wie wanneer met welke maatregelen en activiteiten aan de slag gaat, zowel voor de schaal van het NOVEX-gebied als ook voor deelgebieden. Het kunnen maatregelen zijn uit de diverse overzichten uit de adaptieve ontwikkelstrategie gericht op de realisatie van verstedelijking en de randvoorwaarden daartoe als mobiliteit, groen, water etc. Het kunnen ook onderzoeken en studies zijn die gedaan worden in de aanloop naar (structurende) keuzes in de tijd. De reeds uitgewerkte factsheets per maatregel vormen hiervoor een stevige basis. Naast het beschrijven van de trekker en de uitvoeringstermijn wordt ingegaan op wie voor de betreffende maatregelen of activiteit de betrokken partijen zijn.

Het overzicht besluiten en maatregelen in de tijd voor het NOVEX-gebied maakt deel uit van de uitvoeringsagenda. Bij dit overzicht hoort een uitwerking van de aard van de besluiten waar naar toegewerkt wordt. Dit overzicht met de bijbehorende tabel (bijlage B) zijn levende documenten en zullen met regelmaat geactualiseerd (moeten) worden.

De uitvoeringsagenda gaat tevens in op de gebiedspakketten die relevant zijn voor de NOVEX opgaven³. Het betreft een uiteenzetting van de te verwachten gebiedspakketten en inzicht in wat deze gebiedspakketten zouden moeten omvatten. Hoe partijen efficiënt en effectief uitvoering kunnen geven aan de opgaven maakt ook deel uit van de uitvoeringsagenda. Denk bijvoorbeeld aan het slim bundelen van de verschillende projecten in een aanbesteding. Bij de uitwerking van de gebiedspakketten moet er goede koppeling gelegd worden met de regionale investeringsagenda.

5.3 Bekostiging programma

In de regionale investeringsagenda leggen de partners vast hoeveel de maatregelen kosten en hoe dit – in de loop van de tijd – bekostigd wordt. De regionale investeringsagenda vormt samen met de uitvoeringsagenda de praktische basis voor de langjarige samenwerking van Rijk en regio. Hiermee willen partijen werken aan een continu investeringsvermogen en continue uitvoering (bouwstroom).

Naast het in beeld brengen van de benodigde investering per maatregel worden ook de kosten voor beheer en onderhoud en - waar dat aan de orde is - de exploitatiekosten meegenomen. De reeds uitgewerkte factsheets vormen ook voor deze uitwerking een goede aanzet. Voor de verschillende maatregelen wordt tevens uitgewerkt waar al dekking georganiseerd is. Voor de overige maatregelen maken partijen bij de totstandkoming van de regionale investeringsagenda of in de loop van de tijd gezamenlijk afspraken over de bekostiging. Aan de hand van de gebiedspakketten wordt zoveel mogelijk integraal over samenhangende maatregelen afspraken gemaakt.

In de RIA worden principes voor samenwerking, programmering en bekostiging opgenomen. Dit kan bijvoorbeeld gaan over het hanteren van een principe verdeelsleutel van de kosten tussen Rijk en regio en regiopartners onderling. Het classificeren van projecten kan vervolgens helpen om tot verdeling van kosten te komen. Denkbaar is het ordenen van maatregelen in categorieën als Rijks-

infrastructuur, infrastructuur nutsvoorzieningen, gebiedsmaatregel, bovenplanse en binnenplanse maatregelen. Van belang is het bewustzijn bij alle partners dat naast bijdragen van het Rijk de opgaven om stevige cofinanciering vanuit de regio vragen. Ook de mogelijkheden van private bekostiging en alternatieve bekostiging worden bekeken. De bekostigings(on)mogelijkheden van maatregelen en projecten kunnen van invloed zijn op de prioritering en programmering van projecten. Ook dit wordt in de RIA meegenomen en waar nodig wordt de programmering en prioritering van projecten bijgesteld.

De partijen hebben de ambitie om meer samen met private partners in de regio op te trekken bij de uitwerking en uitvoering van de adaptieve ontwikkelstrategie. Dit meer samen optrekken wordt in het kader van de uitwerking van het adaptieve programma verder uitgewerkt.

5.4 Borging werkwijze adaptief programmeren

Het adaptief programmeren vraagt om het langjarig sturen en bijsturen op de uitvoering van de adaptieve ontwikkelstrategie. Enerzijds betekent dit dat partners, de programma-organisatie en de (aanpalende) programma's die invulling geven aan maatregelen uit de adaptieve ontwikkelstrategie de onderliggende methodiek goed moeten doorleven. Anderzijds betekent dit dat partners het adaptieve programma goed moeten vormgeven. Hieronder wordt ingegaan op een aantal relevante aspecten.

Voor de uitwerking van het adaptieve programma is het van belang dat de sturing en besluitvorming goed georganiseerd wordt. Dit vraagt uitwerking van wie waarover besluit. Welke besluiten gebeuren in U Ned verband, welke besluiten gebeuren in regionaal verband? Waar besluit het adaptieve programma over? En wat ligt bij partners zelf? En hoe verhoudt dit zich tot besluitvorming in parallelle trajecten en onderzoeken?

³ De gebiedspakketten die aan de orde zijn in de deelgebieden worden vanuit de U10 of de regio Amersfoort opgepakt.

In de deelgebieden kan voor een deelgebied of voor (meerdere) verstedelijkingslocatie(s) gewerkt worden aan gebiedspakketten. Betrokken partijen maken in gebiedspakketten afspraken over het in samenhang tot realisatie brengen van ontwikkelingen. Het komen tot integrale afspraken vraagt de nodige inspanning: naast nadere uitwerking van opgaven en maatregelen zullen partijen afspraken moeten maken over bekostiging, werkwijzen en besluitvorming. Afhankelijk van de inhoudelijke opgaven en de eisen en wensen van betrokken partijen kan dit per gebiedspakket op maat georganiseerd worden.

In de onderlinge samenwerking is het van belang dat het economisch belang beter geborgd en de vertegenwoordiging vanuit economie beter georganiseerd wordt. Ook het meer en beter samen optrekken als overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen in de Metropoolregio Utrecht vraagt nadere uitwerking van de governance in samenspraak met de betrokken partners.

Tenslotte moet monitoring een prominente plek krijgen in het adaptieve programma. Het gaat om het goed aangesloten zijn op en het goed organiseren van de monitoring van externe ontwikkelingen, doelbereik, voortgang uitvoering adaptieve ontwikkelstrategie, autonome groei en beschikbaarheid van financiële middelen. Het gaat om het bijeen brengen van al deze informatie, het inrichten van een monitoringslijn binnen het adaptieve programma en het zorgen voor een goede interface met de regelmatige herijking en bijsturing van de adaptieve ontwikkelstrategie (inclusief uitvoeringsagenda en regionale bekostigingsstrategie).

Bijlagen

Bijlage A. Hoofdlijn Ontwikkelperspectief Gezond groeien in nabijheid

Bijlage B. Nadere toelichting op te nemen besluiten uit ontwikkelpad

A. Hoofdlijn Ontwikkelperspectief 'Gezond groeien in nabijheid'

Het ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort schetst hoe Rijk en regio tot 2040 165.000 nieuwe woningen en 110.000 extra arbeidsplaatsen willen toevoegen⁴. Rijk en regio kiezen voor een sprong voorwaarts door te kiezen voor maximale leefkwaliteit. Om dat op een duurzame en gezonde manier mogelijk te maken, zijn er niet alleen nieuwe woon- en werkgebieden nodig. Ook investeringen in een klimaat robuuste inrichting, goede energie infrastructuur, goede bereikbaarheid, kwalitatief hoogwaardige en goed toegankelijke landschappen en een aantrekkelijk en gezond leefklimaat zijn nodig. Gezond groeien van de regio wordt gerealiseerd volgens drie uitgangspunten:

1. Robuust groen-blauw raamwerk en divers landschap dat meegroeit en goed bereikbaar is

Om de regio leefbaar en gezond te houden is er grote behoefte aan groen en water. Het doel is om een kwalitatief hoogwaardig groen-blauw raamwerk te creëren, zowel voor natuur als ook voor recreatie. Dat groen-blauw raamwerk in en rond de stedelijke gebieden bestaat uit drie lagen: groen-blauwe scheggen die ervoor zorgen dat groen vanuit steden en dorpen verbonden is met rest van het groen-blauwe netwerk; 'groene ringen' voor natuur, water en recreatie; en binnen dit netwerk gelegen groene gebieden voor recreatie, erfgoed, natuur en sport. Het groen moet zowel kwalitatief als kwantitatief meegroeien met de stedelijke ontwikkeling en integreren met klimaatadaptatieve maatregelen. Het groen-blauwe raamwerk levert een bijdrage aan een klimaatadaptatieve leefomgeving door ruimte te bieden voor waterberging en waterafvoer bij piekbuien en voor het tegengaan van hittestress in het stedelijk gebied en herstelt de blauwe balans om verdroging tegen te gaan in natuur- en stedelijke gebieden.

Om hieraan te voldoen is het uitgangspunt om klimaatadaptatief te ontwikkelen conform de landelijke 'Maatlat voor een groene en klimaatadaptatieve gebouwde omgeving', het Convenant Duurzame Woningbouw van de provincie Utrecht en wordt hierbij gebruik gemaakt van de Utrechtse watergeschiktheidskaart (zie

hiernaast). Hierbij wordt ook ingezet op onderzoek naar innovatieve klimaat-adaptieve oplossingsrichtingen, waaronder drijvend bouwen.

Het groen-blauwe raamwerk wordt ontsloten door een sterk netwerk van fiets- en wandelroutes, inclusief kunstwerken zoals bruggen en eco-/viaducten om daarmee barrièrewerking tussen gebieden te verminderen. Het ondersteunt actief vervoer, verbindt stedelijk gebied met omliggend landschap en integreert ecologische verbindingen. Openbaar vervoer knooppunten bij belangrijke landschappen fungeren als toegangspoorten (groene poorten).

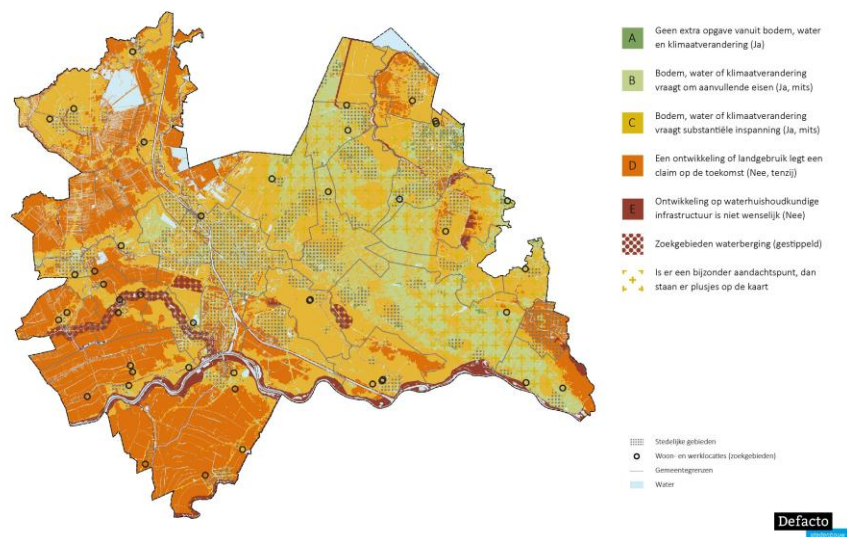
In 2020 is gestart met het programma Groen Groeit Mee, waarbij (semi-)publieke partijen werken aan de ambitie om 'groen (en blauw)' mee te laten groeien met de verstedelijkingsopgave. In het programma wordt nadrukkelijk de verbinding gelegd tussen de verstedelijkingsopgave en opgaven in het landelijk gebied (Utrechts Programma Landelijk Gebied). Groen en recreatie zijn randvoorwaardelijk voor 'gezond leven in een stedelijke omgeving'. Voldoende middelen voor groen en recreatie zijn randvoorwaardelijk om de verstedelijking op een goede manier te kunnen accommoderen zijn randvoorwaardelijk. Door Groen Groeit Mee is - in nauwe samenwerking met de betrokken publieke partijen - een catalogus met daarin gesprekskaarten ontwikkeld. Deze kaarten bieden inzicht in potentiële groenblauwe ontwikkelingen die meegroeien met de verstedelijking in de provincie Utrecht.

Programma Klimaatadaptatie die bijdraagt aan een gezonde leefomgeving door in te zetten op het verminderen van de gevolgen van klimaatverandering. Hierdoor wordt water geen overlast maar slechts als hinder ervaren door dat er voldoende mogelijkheden zijn om overtollig water te bergen, droogte komt nauwelijks voor door benutting van de sponswerking van de bodem en hitte eilanden kunnen niet ontstaan door voldoende schaduw door grote boomkronen en een groene omgeving.

⁴ Deze cijfers zijn gebaseerd op het NOVEX ontwikkelperspectief. De afspraak is om deze cijfers jaarlijks te actualiseren op basis van het Provinciaal Programma Wonen en Werken.

Geschiktheidskaart Woon- & Werklocaties

Opgesteld door de Utrechtse waterpartners voor het grondgebied van de provincie Utrecht- November 2023

Geschiktheidskaart

De Utrechtse Waterpartners (vier waterschappen, drie drinkwaterbedrijven en Rijkswaterstaat Midden-Nederland) hebben voor het grondgebied van de provincie Utrecht een geschiktheidskaart voor nieuwe woon- en werklocaties ontwikkeld. Deze kaart geeft vanuit het water- en bodemsysteem inzicht in de geschiktheid en handelingsperspectief voor nieuwe woon- en werklocaties. De kaart vormt daarmee de ruimtelijke vertaalslag van het principe 'water en bodem sturend'. Deze kaart zal worden gebruikt om te bepalen waar een locatie kan komen. Voor de verdere invulling van klimaat en water robuuste inrichting van de gebiedsontwikkelingen zal gebruik worden gemaakt van het convenant toekomstbestendig bouwen en de afspraken klimaatadaptief bouwen. Het kan ingezet worden bij zowel de afweging tussen als bij de invulling van locaties, in wisselwerking met andere processen (bijvoorbeeld de UPLG die randvoorwaardelijk is voor de verstedelijkingsopgaven conform het convenant Duurzame Woningbouw van de provincie Utrecht en de landelijke 'Maatlaat voor een groene klimaatadaptieve bebouwde omgeving') en gebieden (bijv. NOVEX-gebied Groene Hart en Deltaregio Centraal Holland).

2. Verstedelijken in drie type milieus: metropoolpoorten, regiopoorten en vitale kernen

In het Ontwikkelperspectief staat dat Rijk en regio verwachten dat de MRU tot 2040 met 165.000 woningen en 110.000 arbeidsplaatsen groeit en dat ze hiervoor ruimte willen maken. Dat kan alleen als er geïnvesteerd wordt in bereikbaarheid, energie, werklocaties, groenblauw en recreatie. Dit alles met oog voor de beoogde integrale ruimtelijke kwaliteit. Deze groei sluit aan op de regionale woningmarktbehoefte. Voor een succesvolle groei is een strategie essentieel die niet alleen gericht is op verstedelijking, maar ook op bereikbaarheid, leefbaarheid, toekomstbestendig ingericht (klimaatadaptief en natuurinclusief), groen, bodem en water, werkgelegenheid, de nutsnetwerken en inzetten op lopen, fietsen en openbaar vervoer in plaats van autogebruik. Het Ontwikkelbeeld geeft aan dat verdere verstedelijking kan plaatsvinden in drie typen milieus, met ieder de eigen kansen en uitdagingen.

Ten eerste zijn er *metropoolpoorten*; deze liggen overwegend in het stedelijk kerngebied, zijn slim gepositioneerd in het stedelijk weefsel en zijn (na het realiseren van diverse maatregelen) onderling goed verbonden met multimodale verbindingen. Via scheggen en groene (recreatieve) verbindingen zijn deze (hoog) stedelijke gebieden ook verbonden met het buitengebied, voor een gezonde leefomgeving. Dit maakt dat deze locaties veel potentieel hebben om zowel de groeiopgave voor wonen en werken te faciliteren als om het multimodale mobiliteitsnetwerk (fiets, OV en weg) te versterken. Het gaat hierbij om: Groot Merwede (A12-zone) en Rijnenburg (Utrecht-Zuid), Utrecht Science Park en Lunetten-Koningsweg (Oost), Leidsche Rijn Centrum en Zuilen (Utrecht-Noordwest), en Amersfoort Spoor/A1-zone.

Ten tweede zijn er *regiopoorten*; deze liggen buiten het stedelijk kerngebied maar kennen een goede OV-verbinding met Utrecht, Amersfoort en plekken buiten de regio via Sprinter- of HOV-verbindingen. Regiopoorten worden gekenmerkt door een stedelijk gemengd milieu waar nabijheid, fietsen, lopen en OV bepalend zijn voor de ruimtelijke opbouw. Het gaat dan om: Barneveld, Bilthoven, Breukelen, Bunnik, Driebergen-Zeist, Houten, Nijkerk, Vianen, Woerden en Zeist-Noord. Door de ontwikkelruimte binnen de regiopoorten te benutten, kan met relatief beperkte investeringen een substantiële bijdrage geleverd worden aan de lokale, regionale- en rijksopgaven.

En ten derde wordt ingezet op *vitale kernen*. Een van de kwaliteiten van de MRU is dat deze een grote diversiteit aan middelgrote en kleine kernen kent. Ook voor deze kernen is het nabijheidsprincipe leidend. Hoewel de ontwikkelpotentie hier kleiner is, zal ook in deze kernen worden bijgebouwd, zodat deze kernen vitaal blijven. Een gezond en duurzaam landelijk gebied met een perspectief voor landbouw, water, natuur en klimaat is ook een belangrijke basis voor dit NOVEX-gebied en met name sterk gekoppeld aan de ontwikkeling van vitale kernen.

In de defensie nota heeft het Ministerie van Defensie aangegeven zich weer vol te focussen op hoofdtak 1: het verdedigen van Nederland en bondgenoten. Om te kunnen voldoen aan deze taak is extra ruimte in Nederland nodig. In het nationaal programma ruimte voor defensie word naar deze ruimte gezocht. Hiervoor word ook naar de provincie Utrecht gekeken en in het bijzonder naar het gebied op de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort, Soest, Leusden en Zeist. Deze zoektocht komt boven op de aankondiging dat het ministerie logistieke en operationele eenheden meer wilt concentreren dat voorkomt uit het strategisch vastgoedplan (2021) van defensie.

3. **Systeemsprong voor samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem.**

Vanwege de significante groei in de metropoolregio en de hieruit volgende toename in verplaatsingen, is kwaliteitssprong in het mobiliteitssysteem essentieel. Zonder verbeteringen en gedragsverandering zullen bereikbaarheidsproblemen escaleren, vooral in steden zoals Utrecht en Amersfoort met sterke stedelijke groei en dichtheid. Recent hebben we dit gezien bij de werkzaamheden op de A2. Vier kernprincipes van de Mobiliteitsstrategie U Ned sturen toekomstige verbeteringen:

1. de afstemming tussen verstedelijking en bereikbaarheid betekent dat verstedelijking geconcentreerd wordt nabij OV en fietsroutes, met voorzieningen en werkplekken op 10-15 minuten loop- en fietsafstand.
2. Het beperken en spreiden van de mobiliteitsvraag impliceert een beïnvloeding van mobiliteit door onder andere parkeerbeleid, betalen naar gebruik en het stimuleren van alternatieven voor reizen.
3. De mobiliteitsnetwerken worden verbeterd door de focus te leggen op betere wandel- en fietsroutes, verbetering van het openbaar vervoer.

4. Herstructurering (en soms uitbreiding) van het wegennetwerk met aandacht voor lagere snelheidslimieten en toekomstbestendige inrichting van stedelijke gebieden.

Soepel reizen via mobiliteitshubs wordt mogelijk gemaakt door de introductie van wijk- en ringhubs ter vervanging van standaard straatparkeren en corridorhubs aan invalsroutes om verkeersdrukte en knelpunten te verminderen. Het gaat om én fiets én openbaar vervoer én de auto én generieke mobiliteitsmaatregelen om mensen te motiveren de fiets of het openbaar vervoer te nemen, vaker thuis te werken of te parkeren op afstand. Want geen enkele maatregel zal op zichzelf voldoende effectief zijn. Naast de vier kernprincipes zal er ook aandacht moeten zijn voor de situatie op het HWN en zullen ook hier verbeteringen nodig zijn. Het gaat om de samenhang in het totaalpakket. Een dergelijk samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem moet nieuwe woningen en werklocaties op een duurzame manier ontsluiten, de draaischijf van Nederland in beweging houden en de transitie naar een duurzaam mobiliteitssysteem realiseren.

B. Nadere toelichting op te nemen besluiten uit ontwikkelpad

De adaptieve ontwikkelstrategie geeft inzicht en overzicht en brengt samenhang. Ook maakt de adaptieve ontwikkelstrategie helder wanneer besluiten nodig zijn en waar partijen met elkaar aan moeten werken om bijtijds besluiten over ontwikkelingen te kunnen nemen. Genoemde momenten voor te nemen besluiten zijn daarbij indicatief. In de (parallel lopende of nog te starten) onderzoeken en programma's binnen U Ned, in de regio's of van partijen zelf vindt uitwerking en besluitvorming plaats. Deze tabel geeft een toelichting op de besluiten die naar de huidige inzichten nodig lijken te zijn voor de stapsgewijze ontwikkeling van het NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort. Het is een levend document en dient als hulpmiddel in het adaptief programma. In de tabel worden de richtinggevende besluiten en enkele projectbesluiten uit het Ontwikkelpad NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort nader geduid op basis van de stand van zaken van lopend en afgeronde studies en eerdere besluiten. Naar mate uit deze studies meer beslisinformatie beschikbaar komt, kunnen besluiten geactualiseerd worden.

- Richtinggevend besluit: geeft richting (trechteren) en commitment, en betekent een stap vooruit, in samenhang met verschillende trajecten/ontwikkelingen, keuze om indien mogelijk te faseren, soms niet onmogelijk maken, maar zonder geld.
- Projectbesluit = besluit tot realisatie van een voorkeursvariant, met geld. In MIRT-termen een besluit om een planstudiefase te beginnen.

De Romeinse nummers corresponderen met de nummers in het ontwikkelpad (figuur 11) en de toelichtende tekst bij het ontwikkelpad (paragraaf 4.2). Per besluit wordt de aard van het besluit toegelicht en wordt geschetst welke uitwerkingen nodig zijn om te komen tot de juiste beslisinformatie. Genoemde momenten van besluitvorming zijn indicatief. Op het moment dat keuzes niet gemaakt worden heeft dit invloed op het tempo van de uitvoering van het ontwikkelperspectief. Onderstaande uitwerking is tevens een instrument om in het adaptief programma te sturen op voortgang.

Overzicht van besluiten ontwikkelpad NOVEX Utrecht - Amersfoort

Nr	Maatregel	Moment besluit	Aard besluit	Wat is nodig voor besluitvorming? Met waar dat aan de orde is verwijzing naar lopende onderzoeken/trajecten
I	Keuze voor gefaseerde verstedelijking in A12-zone en Rijnenburg + voorkeursalternatief Merwedelijn	2025	Richtinggevende besluiten over: <ul style="list-style-type: none"> • Het voorkeursalternatief voor de Merwedelijn tot en met Nieuwegein en maatregelen voor USP/Oost. • Daarmee samenhangend een principeafspraken over wijze van OV-ontsluiting van de A12-zone in samenhang met de OV-ontsluiting van Rijnenburg. • Toe te voegen woningen in Groot Merwede in combinatie met werkgelegenheid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken of er een financieel en technisch haalbare variant is (voor het deel tot Nieuwegein-Noord), mogelijk door fasering. • Onderzoeken of en op welke wijze verstedelijking in A12-zone en Rijnenburg faseerbaar is, mede in relatie tot grote investeringen in het snelweglandschap A2 en A12. • Onderzoeken welke randvoorwaarden er zijn om te kunnen verstedelijken, b.v. verplaatsen bedrijven met hoge milieucategorie (hinderzones) en de busremise.

			<ul style="list-style-type: none"> • Vervolgafspraken voor aanvullende condities die ingevuld moeten worden (onder andere opheffing barrièrewerking, leefbaarheid, gezondheid, energie, groen, regionale waterberging en grond verwerven). • Noodzaak om bij verstedelijking in A12-zone en Rijnenburg fors te investeren in een pakket maatregelen voor doorstroming op het HWN (en deze maatregelen verder te onderzoeken). • Toekomstige organisatie voor gebiedssamenwerking en bijbehorende ontwikkelstrategie. <p><i>Bron: Besluitvorming Groot Merwede</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Verder onderzoek naar de wenselijkheid en haalbaarheid van de met woningbouw gecombineerde, uitbreiding of eventuele verplaatsing van de tramremise. De tramremise moet uitgebreid worden ten behoeve van de Merwedelijn. De vragen worden onderzocht in de MIRT-Verkenning OV en Wonen of het MIRT-onderzoek A12-zone en Rijnenburg.
II	Keuze of en hoe doorontwikkeling A12-zone en Rijnenburg	+/-2029	<p>Richtinggevende keuze maken</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dat de planvorming voor de A12-zone en Rijnenburg rekening moet houden met een situatie met of zonder aanpassingen aan de A2 en/of A12, eventueel mogelijk te maken via fasering. TB Ring Utrecht is wel uitgangspunt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken of en welke (maximale) verstedelijking in A12-zone en Rijnenburg haalbaar is bij verschillende opties voor snelweglandschappen, rekening houdend met de resultaten van het Verdiepend onderzoek HWN. • Onderzoeken of deze opties faseerbaar zijn, om zo te kunnen starten met verstedelijking op een ambitieus niveau zonder eventuele investeringen in een snelweglandschap.
III	Keuze of en hoe Snelweglandschap A12	2030-2035	<p>Projectbesluit nemen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Of en hoe in een snelweglandschap A12 geïnvesteerd moet worden om de verdere doorontwikkeling van de A12-zone mogelijk te maken 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwerken van varianten voor een snelweglandschap A12, inclusief mitigerende maatregelen
IV	Keuze of en hoe Snelweglandschap A2	2030-2035	<p>Projectbesluit nemen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Of en hoe in een snelweglandschap A2 geïnvesteerd moet worden om de verdere doorontwikkeling van Rijnenburg mogelijk te maken 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwerken van varianten voor een snelweglandschap A2, inclusief mitigerende maatregelen
V	Keuze wel/niet maatregelen mobiliteitsagenda regio Amersfoort	2025	<p>Besluit nemen om</p> <ul style="list-style-type: none"> • de maatregelen uit de mobiliteitsagenda te gaan uitvoeren om woningbouw tot 2030 (woondeal) mogelijk te maken en te versnellen, de regionale bereikbaarheid te borgen en de nationale draaischijffunctie te versterken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken wat het pakket maatregelen mobiliteitsagenda regio Amersfoort moet zijn (dit is gedaan in de Mobiliteitsagenda Amersfoort) • Onderzoeken welke investeringen nodig zijn voor 4x/u Sprinter naar Harderwijk (dit is afhankelijk van het dienstregelingsconcept: 4x/u in de spits(richting), in de brede spits of de gehele dag).

VI	BRT/HOV netwerk Utrecht – Amersfoort	2025	Richtinggevend besluit nemen om <ul style="list-style-type: none"> • infrastructuurmaatregelen te realiseren die het netwerk van BRT- en HOV-lijnen binnen en tussen de regio's Utrecht en Amersfoort versnellen en betrouwbaarder maken • welke HOV- en hubprojecten onderdeel zijn van de het HOV/BRT-netwerk Utrecht - Amersfoort • de gewenste infrastructuurmaatregelen gefaseerd te realiseren 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken van logische volgorde van investeren in delen van het BRT/HOV-netwerk met bijbehorende fasering (i.v.m. beschikbaarheid financiële middelen). N.B. verschillende (tracé)varianten voor de BRT USP-Amersfoort zijn meegenomen in het gebiedsonderzoek Amersfoort spoorzone/heuvelrugzone en heeft samenhang met VII keuze voor verstedelijking regio Amersfoort na 2030.
VII	Projectbesluiten HOV/BRT-projecten	2026-2028	Projectbesluiten voor de realisatie van de onderdelen van het HOV/BRT-netwerk (HOV Waterlinieweg, 2e busbaan USP, HOV USP-Amersfoort incl. hubs Soesterberg en/of Zeist-Noord, OV-Anker Amersfoort)	<ul style="list-style-type: none"> • Verkennen wat de voorkeursvarianten van de verschillende HOV-deeltrajecten zijn
VIII	Keuze voor verstedelijking regio Amersfoort na 2030	2027	Richtinggevend besluit nemen over de richting van de verstedelijking in de regio Amersfoort na 2030.	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken wat de verstedelijkingsmogelijkheden na 2030 zijn. Dit wordt gedaan in het Gebiedsonderzoek Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone. Gebiedsonderzoek moet inzichtelijk maken in hoeverre de metropoolpoort ruimte kan bieden aan de verstedelijkingsopgave. Die potentie kan zijn weerslag hebben op de regionale opgave. <p>Onderzoeken welke mobiliteitseffecten deze mogelijkheden tot gevolg hebben</p>
IX	Keuze wanneer en hoe opwaarderen stations Metropoolpoort Amersfoort	+/-2028	Besluit om en hoe te investeren <ul style="list-style-type: none"> • in het opwaarderen van de stations Amersfoort Centraal en/of Schothorst, afhankelijk van het gekozen verstedelijkingsconcept voor de regio. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken wat de verstedelijkingsmogelijkheden na 2030 zijn • Onderzoeken welke mobiliteitseffecten deze mogelijkheden tot gevolg hebben • Deze mobiliteitseffecten relateren aan investeren in uitbreiding van de capaciteit van het OV-knooppunt station Amersfoort Centraal en/of Schothorst. <p>NB. E.e.a. wordt onderzocht in het Gebiedsonderzoek Amersfoort Spoorzone/Heuvelrug</p>
X	Keuze wanneer A1/A28 knooppunt Hoevelaken	+/-2026	Besluit wanneer <ul style="list-style-type: none"> • Het project A1/A28 knooppunt Hoevelaken uit de pauzestand wordt gehaald • te starten met de uitwerking om te komen tot een Tracébesluit voor de uitbreiding van A1/A28 knooppunt Hoevelaken 	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijkheid over voldoende stikstof-, financiële en personele ruimte.

XI	Keuze wel/niet tram(tunnel) binnenstadsas	2030-2035	Een richtinggevend besluit nemen <ul style="list-style-type: none"> inzetten op een tramtunnel onder de binnenstad van Utrecht, gekoppeld aan de Merwedelijjn (of alternatief op maaiveld) NB. Er is een financiële samenhang met een richtinggevend besluit over station Lunetten-Koningsweg	<ul style="list-style-type: none"> In beeld brengen wat de meerwaarde van een tramtunnel binnenstadsas voor het OV-netwerk, voor de binnenstad en Utrecht-Oost en voor mogelijk verstedelijking langs het tracé kan zijn.
XII	Keuze hoe tram(tunnel) binnenstadsas	2035-2040	Projectbesluit voor <ul style="list-style-type: none"> de realisatie van een tramtunnel onder de binnenstad, aansluitend op de Merwedelijjn (of alternatief op maaiveld) afspraken maken over bekostiging beheer en exploitatie 	<ul style="list-style-type: none"> onderzoeken haalbaarheid onderzoeken voorkeursvariant onderzoeken kosten en baten
XX	Keuze wel/niet verstedelijking Lunetten-Koningsweg en station Lunetten-Koningsweg	2030-2035	Een richtinggevend besluit nemen <ul style="list-style-type: none"> Inzetten op (gefaseerde) gebiedsontwikkeling Lunetten - Koningsweg met beter ov als basis inzetten op een station Lunetten-Koningsweg (al of niet met IC-bediening) om de potentiële verstedelijking van de locatie Lunetten-Koningsweg mogelijk te maken N.B. Indien uit de corridorstudie Utrecht – Arnhem – Duitse grens blijkt dat eerder investeringen in de spoorcorridor gewenst zijn, dan deze keuze vooruit trekken in de tijd. N.B. Er is een financiële samenhang met een richtinggevend besluit over de tram(tunnel) binnenstadsas	<ul style="list-style-type: none"> Verdiepende studie mogelijkheden en benodigde condities zijn voor gefaseerde gebiedsontwikkeling (start 2025) Resultaten van de corridorstudie Utrecht – Arnhem – Duitse grens afwachten en op basis daarvan de (on)mogelijkheid voor dit station in beeld brengen, alsmede de noodzakelijke investeringen in het spoor om dit station mogelijk te maken. In beeld brengen wat de bijdrage is van dit station (in meerdere varianten) aan de nationale en regionale opgaven, zoals woningbouw én het functioneren van het regionale OV en het nationale spoorstelsel. MIRT-onderzoek verstedelijking, station en ov Lunetten-Koningsweg
XIII	Keuze hoe station Lunetten-Koningsweg + HOV A12-zone – Lunetten-Koningsweg – USP + verstedelijking Lunetten-Koningsweg	2035-2040	Projectbesluit voor <ul style="list-style-type: none"> de realisatie van een voorkeursvariant voor station Lunetten-Koningsweg de realisatie van HOV-infrastructuur tussen de A12-zone – station Lunetten-Koningsweg en het USP (als onderdeel van het Wiel) Realisatie (eerste fase) verstedelijking rondom station Lunetten-Koningsweg 	<ul style="list-style-type: none"> onderzoeken haalbaarheid onderzoeken voorkeursvariant onderzoeken kosten en baten onderzoeken gefaseerde verstedelijking MIRT-verkenning en planuitwerking station en OV Lunetten-Koningsweg

XIV	Keuze voor aanleg Ring Utrecht TB of ARU (en in het kielzog de NRU)	+/-2026	<p>Op basis van een besluit van de Raad van State (RvS) over het Tracébesluit (TB) Ring Utrecht een besluit nemen over het uitbreiden en veiliger maken van de Ring Utrecht. Keuze uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • conform het TB • of conform ARU • of een combinatie/middenweg <p>en in het kielzog daarvan ook een besluit nemen over de NRU. NB. Indien niet voor TB maar voor een alternatief of combinatie wordt gekozen, dient dit wel eerst uitgewerkt en ontworpen te worden (nieuw TB opstellen).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Na de uitspraak van de RvS kan IenW/RWS het ARU bestuderen en beide alternatieven vergelijken en beoordelen. • Uitkomsten of inzichten van het Verdiepend onderzoek HWN kunnen mogelijk helpen in de afweging.
XV	Keuze robuuste doorontwikkeling HWN midden-NL lange termijn	+/-2028	<p>Richtinggevend besluit hoe</p> <ul style="list-style-type: none"> • het hoofdwegenet in midden-Nederland zich moet ontwikkelen om ook op lange termijn de verdere groei van de regio te faciliteren als ook een goede doorstroming voor nationaal verkeer te borgen 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren Verdiepend onderzoek HWN
XVI	Keuze voor integrale planontwikkeling en bekostiging	2025	<p>Richtinggevend besluit dat keuzes voor groen, blauw, energie en schuifruimte voor bedrijven integraal onderdeel zijn van planvorming en bekostiging van gebiedsontwikkeling, als verdere concretiseren van afgesproken ambitie in het Ontwikkelperspectief. Concreet besluiten dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • de ontwikkeling van groen gelijk op wordt gerealiseerd met de woningbouwontwikkeling die daarvan gebruik gaat maken. Het betreft de uitwerking van de GGM-plannen conform de GGM-catalogus en de landelijke maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving (programma Groen In en Om de Stad/GIOS). Besluitvorming over woningbouwontwikkeling én over GIOS en GGM vindt integraal plaats. Uitwerking van en afspraken over de uitvoering en bekostiging van de groenontwikkelingen maakt deel uit van de uitwerking van en besluitvorming over de op te stellen gebiedspakketten. • de ontwikkeling van maatregelen voor waterberging, verdroging, waterzuivering en drinkwaterwinning gelijk op wordt gerealiseerd met de woningbouwontwikkeling die daarvan gebruik gaat maken. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van een bekostigingsstrategie voor de verschillende bouwstenen van GGM, rekening houdend met overlap met andere programma's zoals doorfietsroutes • Ontwikkelen van een bekostigingsstrategie voor de verschillende bouwstenen van klimaatadaptatie en blauw, zoals waterberging, verdroging, waterzuivering en drinkwaterwinning, rekening houdend met overlap met andere provinciale en Rijksprogramma's, investeringsprogramma's van waterschappen en waterwinbedrijven. • In beeld brengen hoe groot de opgave of taakstelling (ongeveer) is, zodat deze in de besluitvorming meegegeven kan worden. • Ontwikkelen van maatregelen pakketten en spelregels/normering die deel uit kunnen maken van besluitvorming. • Onderzoeken mogelijke locaties voor bedrijventerreinen per deelregio en onderzoeken kansrijkheid verplaatsing bedrijven rekening houdend met logistiek randvoorwaarden en milieucategorisering; • Opstellen regionale bedrijventerreinen strategie NOVEX Utrecht-Amersfoort en vormgeven programmalijn bedrijventerreinen.

			<ul style="list-style-type: none"> • Besluitvorming over (ruimtelijke afwegingen ten aanzien van) de wateropgaven en woningbouwontwikkeling vindt integraal plaats op basis van de landelijke 'Maatlat voor een groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving', het Convenant Duurzame Woningbouw van de provincie Utrecht en wordt hierbij gebruik gemaakt van de Utrechtse watergeschiktheidskaart.. Uitwerking van en afspraken over de uitvoering en bekostiging van de waterontwikkelingen maakt deel uit van de uitwerking van en besluitvorming over de op te stellen gebiedspakketten. • (In ieder geval) bij besluitvorming over gebiedsontwikkeling een taakstelling voor energieverbruik mee te nemen, al of niet in combinatie met de omgeving van de ontwikkeling. • Besluitvorming over woningbouwontwikkeling én over energievoorziening vindt zoveel mogelijk integraal plaats. Uitwerking van en afspraken over de uitvoering en bekostiging van de energieontwikkelingen maakt deel uit van de uitwerking van en besluitvorming over de op te stellen gebiedspakketten. • Door middel van vaststelling van een regionaal programma /regionale programmalijn bedrijventerreinen wordt bepaald waar in het NOVEX-gebied Utrecht – Amersfoort ruimte is voor nieuwe bedrijventerrein(en) t.b.v. onder meer de opvang van te verplaatsen bedrijven vanuit bestaande bedrijventerreinen • Besluitvorming over de bekostiging en realisatie dan wel transformatie van de bedrijventerreinen vindt plaats in het kader van de gebiedspakketten. 	
XVII	Afspraken vastleggen in gebiedspakketten	Vanaf 2026	Per deelgebied afspraken over integrale planontwikkeling en integrale bekostiging vastleggen in gebiedspakketten	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken welke maatregelen onderdeel moeten zijn van elk gebiedspakket en welke partijen daarvoor aan de lat staan.
XVIII	Keuze waar en hoe waterberging Amsterdam-Rijnkanaal i.r.t. Noordzeekanaalgebied	2030-2035	<p>Besluiten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waar en hoe waterberging en waterconservering in het stroomgebied van het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal een plek moet krijgen ten behoeve van voldoende water voor de functies en voorkomen wateroverlast. 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken waar en hoe waterberging in het stroomgebied van het Amsterdam-Rijnkanaal en het Noordzeekanaal het beste een plek kan krijgen ten behoeve van voldoende water voor de functies en voorkomen wateroverlast. Dit wordt in het kader van de Deltaregio centraal-Holland opgepakt.

XIX	Keuze voor versnelling van uitbreiding van energienetwerk Tennet/Stedin	2025	Het investeringsbesluit is reeds genomen en ruimtelijke procedures lopen. Het is echter cruciaal om met alle partners te besluiten om mee te werken aan het niet kunnen vertragen van dit proces en eventueel instrumentarium in te zetten om dit te bewerkstelligen.	<ul style="list-style-type: none">• Monitoren van de voortgang
-----	---	------	---	--

Colofon

Adaptieve ontwikkelstrategie NOVEX Utrecht - Amersfoort

Auteurs Eindrapportage

APPM

Beeld en kaartmateriaal

PosadMaxwan

Versiebeheer

Versie	Datum	Samenvatting van de wijzigingen	Status
0.1	01-10-2024	n.v.t.	Eerste concept t.b.v. review projectgroep en strategieteam
0.2	09-10-2024	Review commentaar op versie 0.1 verwerkt, kaartbeelden aangepast	Tweede concept t.b.v. DO 16-10
0.3	17-10-2024	Opmerkingen op versie 0.2 en uit DO 16-10 verwerkt	Derde concept t.b.v. laatste check kopgroep
1.0	18-10-2024	Opmerkingen op versie 0.3 verwerkt	Versie t.b.v. Programmaraad 25-10-2024